

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

GODIŠTE 108

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

6

LIPANJ
2016

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izšao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22
10000 Zagreb
OIB 77156514497

Preplata i informacije

Ured Hrvatskoga planinarskog saveza
tel. 01/48-23-624
tel./fax 01/48-24-142
e-mail: hps@hps.hr
<http://www.hps.hr>

Uredništvo

E-mail adresa za zaprimanje članaka:
hrvatski.planinar@hps.hr

Grafička priprema

Urednik d.o.o., Zagreb

Tisk

Ekološki glasnik d.o.o.
Donja Lomnica

ISSN 0354-0650

Pretraživač i digitalni arhiv

Stari brojevi »Hrvatskog planinara« u PDF formatu te tražilica s bibliografijom časopisa dostupni su na internetskoj stranici časopisa te na DVD-u u izdanju HPS-a.

<http://www.hps.hr>

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
Palmotićeva 27
10000 Zagreb
e-mail: caplar@hps.hr
tel.: 091/51-41-740

Urednički odbor

Darko Berljak
Vlado Božić
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Faruk Islamović
Ivan Hapač
Radovan Milčić
Krunoslav Milas
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

Suradnja u časopisu

Prilozi se mogu slati posredstvom e-maila ili poštom. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati poštom ili u digitalnom formatu (e-mailom, na CD-u ili DVD-u, ali ne unutar Word dokumenata). Uredništvo zadržava pravo kraćenja i uredničke obrade teksta.

Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza i Uredničkog odbora.

Preplata

Godišnja preplata za Hrvatsku

iznosi **150 kuna**. Preplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje putem interneta, u rubrici »Poziv na broj«, mora biti upisan Vaš preplatnički broj.

Godišnja preplata za inozemstvo iznosi 35 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, uz poziv na preplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 15 kuna (+ poštara).

Vaš preplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu, koja je nalijepljena na omotnici za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na naljepnici možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se preplatiti

Zainteresirani za preplatu na časopis trebaju se telefonom, e-mailom ili pismom javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (hps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142). Preplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi preplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Preplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini preplatnicima fizičkim osobama šalje se uplatnica za preplatu, a preplatnicima pravnim osobama računi.

264 Sedam godina poslige**274** Oko Annapurne**285** Što možemo naučiti od američkih nacionalnih parkova?**300** 65 godina izas nas - Hrvatska gorska služba spašavanja

Sadržaj

Članci

- 264 Sedam godina poslige
Darko Berljak
- 274 Oko Annapurne
Damir Šantek
- 285 Što možemo naučiti od američkih nacionalnih parkova?
Ivana Eterović

- 290 Tragom dječačke uspomene na Kanin
Tomislav Friščić
- 294 Pozitivna energija bosanskih piramida
Valentina Bušić
- 297 Mulatijerom na Svetog Iliju
Krešimir Čandrić
- 300 65 godina izas nas - Hrvatska gorska služba spašavanja

Tema broja

Hrvatska ženska alpinistička ekspedicija Everest 2009 - sedam godina poslige

Naslovnica

U Ledenom slalu na putu prema vrhu Mount Everesta, arhiv E09 HPS

Rubrike

- 304 **Nova izdanja:** Lara Černicki i Stašo Forenbaher: Starim cestama preko Velebita, Željko Vinković: »Biokovski vuk«
- 306 **Vijesti:** 21. pohod Dragojlinom stazom na Okić, PK »Ivanec« predstavlja planinarstvo mladima, Dječji svijet na Kunagori 19. ožujka, Susret uredništava »Hrvatskog planinara« i »Planinskog vestnika«
- 310 **Kalendar akcija**
- 311 **Dani hrvatskih planinara 2016.**

Sedam godina poslije

Darko Berljak, Zagreb

Nedavno se navršilo sedam godina od 19. i 21. svibnja 2009., kada su se Darija i Iris Bostjančić te Milena Šijan i Ena Vrbek popele na zadnju stubu našeg planeta – vrh Mount Everesta. Odlučio sam prisjetiti se ne samo tih dana, već i onoga što se od tada dogodilo u vezi s najvišom planinom na svijetu i Hrvatskom ženskom ekspedicijom koja se na nju penjala. Odmah sam se zapitao i zašto mi je to palo na pamet baš nakon sedam godina. Mogao sam to učiniti nakon nekog zaokruženog broja godina, npr. prije dvije godine, na petu obljetnicu, ili to napisati tek poslije jednog desetljeća. Smisljavajući pravi odgovor, potražio sam ga u broju sedam i nizu zanimljivosti koje s Everestom nemaju mnogo zajedničkoga, ali se po mojem mišljenju nekako uklapaju u cijelu priču i možda će potvrditi da ipak nije bilo slučajno što to pišem baš sada.

Želio sam se ponajprije uvjeriti je li broj sedam nešto više od prostog broja u matematici. Simbolika toga broja vrlo je privlačna, a mnogi su ljudi očarani sedmicom. Kada je u nekoj anketi više od 40.000 ljudi diljem svijeta pitano o njihovu najdražem broju, najviše ispitanika izabralo je baš broj sedam. Učestalost spominjanja, ali i mistika toga broja, može se naći u svim svjetskim civilizacijama i religijama. Sedam je dana u tjednu, sedam stupnjeva usavršavanja, sedam svjetskih čuda, Rim je sagrađen na sedam brežuljaka, u mnogim bajkama prinčevi jašu preko sedam brda i sedam dolina, braća Grimm pisala su o sedam kozlića i sedam patuljaka, sedam je ružinih latica, sa sedam godina krećemo u školu, Harrer je proveo sedam godina u Tibetu, najpoznatiji je izmišljeni agent James Bond ili 007, brakovi se statistički raspadaju najčešće poslije sedam godina, a bilo je i sedam samuraja, sedam veličanstvenih. Mi stariji slušali

Druga hrvatska
ženska alpinistička
ekspedicija
»Everest 2009«

ARIHIV E09 HPS

ARHIV E09 HPS

Bazni logor Everest

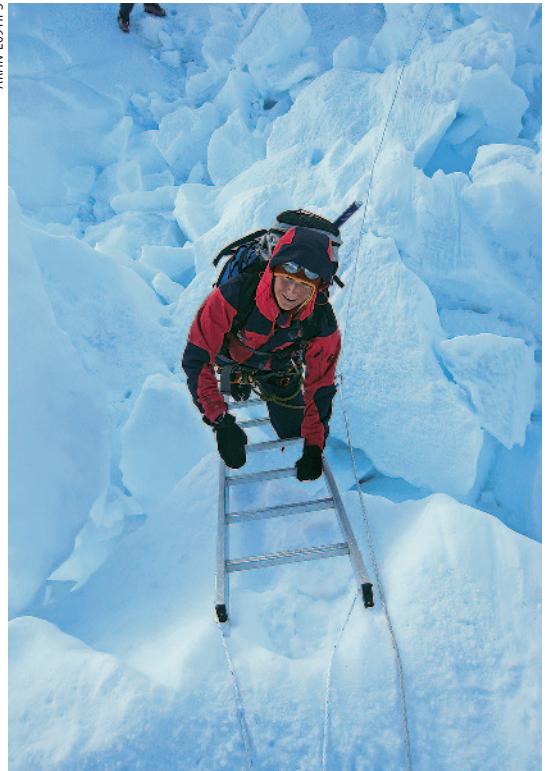
smo o sedam ofenziva i sedam sekretara SKOJ-a..., ali postoji i sedam kontinenata, sedam osnovnih mjernih jedinica, sedam umjetnosti, sedam osnovnih glazbenih nota, sedam dugih boja, svaka Mjesecjeva mijena traje sedam dana, genetska povijest čovječanstva čvrsto je objašnjena sa sedam Evinih kćeri, tko igra loto sanja o pogodenoj sedmici, zbroj suprotnih brojeva na igraćoj kocki uvijek je sedam, a ne računajući tu kockarsku ovisnost, ima i sedam smrtnih grijeha.

Sedam je ipak većinom sveti broj i obično donosi sreću. U drevnom Egiptu broj sedam bio je simbol vječnog života i potpun dinamički ciklus. U Sumerana se sedam pojavljuje kao broj koji uvijek odražava savršenstvo, a katkad i samo božanstvo. Maje su sedmi dan smjestili u sredinu tjedna od 13 dana i njima je značio sretan dan. Kod Inka postoji sedam očiju ili očiju sviju stvari. U velikim religijama broj sedam također igra veliku ulogu. Važan je za Apolonov kult u kojem su se svečanosti svetkovale sedmog dana u

Nedavno se navršilo sedam godina od 19. i 21. svibnja 2009. kada su se Darija i Iris Bostjančić te Milena Šijan i Ena Vrbek popele na zadnju stubu našeg planeta - vrh Mount Everesta

Mount Everest

Ena u Ledenom slapu

mjesecu, a isto se događalo i u staroj Kini. Budha je, kad se rodio, izmjerio univerzum učinivši sedam koraka u svakom smjeru, a postigao je prosvjetljenje nakon sedam godina meditacije. Kada se zbroje tri teologische vrline, vjera, nada i milosrđe, s četiri osnovne vrline, oprezom, umjerenošću, pravednošću i snagom, dobivamo sedmerostruku sveukupnost moralnog života. To je i broj kružne dovršenosti i obnove. Svima poznata, prva rečenica Svetog pisma, ima sedam riječi. Malo dalje, u Knjizi postanka, zapisano je kako se Bog šest dana itekako naradio stvarajući svijet, a sedmi je dan proveo ne radeći, učinivši ga svetim danom, tako da to nije isključivo odmor nego i kruna stvaranja. U Bibliji svjećnjak ima sedam krakova, sedam je nebesa u kojima borave anđeli, Salomon podiže hram za sedam godina, a da bi zauzelo Jerihon, sedam svećenika sa sedam trubalja mora sedam puta obići grad. Iz potopa će biti spašeno sedam čistih životinja od svake vrste. U islamu je sedam također sretan broj, a za hodočašća u Meki sedam puta treba obići Kaabu. Poznata Hipokratova misao bila je: broj sedam svojim tajnim silama održava u postojanju sve stvari. On omogućuje život i kretanje, utječe i na

U Ledenom slapu

nebeska tijela, a dodajmo tome i da golim okom možemo vidjeti samo njih sedam u zvjezdanom sustavu u kojem živimo: Sunce, Merkur, Venera, Mjesec, Mars, Jupiter i Saturn.

Prema vlastitoj ljestvici važnosti pamtimo što se dogodilo u proteklih sedam godina, ali pokušao sam nabrojiti ono čega najvjerojatnije nismo bili svjesni. Od Everesta 2009. sam vrh te planine zbog tektonskih procesa narastao je 3 cm i pomaknuo se prema sjeveroistoku za 28 cm. Naš se planet sedam puta našao u istom položaju prema Suncu, ali skupa s nama, vrteći se oko svoje osi, prešao je gotovo sedam milijardi kilometara oko naše središnje zvijezde. Za to su vrijeme fotoni s nje najvećom mogućom brzinom otišli u svemir i u tih sedam svjetlosnih godina dosegнуvi već i najbliže zvijezde. Sunčev sustav zavratio se 55 milijardi kilometara u našoj galaktici Mlijekojoj stazi (za puni krug načekat ćemo se još 230 milijuna godina), a Galaktika je s našim i ostalih tristo milijardi sunaca za to vrijeme odjurila 126 milijardi kilometara u Univerzumu koji se širi, stalno povećavajući brzinu, zbog nama

potpuno nepoznatih razloga. No, vratimo se sa svih tih sedmogodišnjih, besplatnih i vrtoglavih vožnji na Zemlju.

U tih sedam godina svjetska se populacija povećala za 570 milijuna ljudi, dosegnuvši ukupan broj od – sedam milijardi. Svima nama koji smo imali sreću živjeti u tih sedam godina, iako se nismo svaki dan uzrujavali zbog hrvatskog planinarstva, srce je zakucalo oko 295 milijuna puta. Kada smo već došli do tog udarničkog organa, koji kao i sve ostale u našem organizmu čini tkivo, njega stanice, njih molekule, a molekule atomi, evo nas opet na sedmicama. Sve životne funkcije ljudskog tijela ostvaruju se zahvaljujući čarobnom sastavu i organiziranosti stanica, a u nama ih ima oko 70 bilijuna, to je 7×10^{12} ili sedmica s dvanaest nula iza nje. To je teško zamisliti velik broj, ali u nama ima još nečega neusporedivo većeg. Stanice su sagradene od molekula, one od atoma, a tih je u svakom čovjeku oko 7 kvadrilijardi (7×10^{27}) što je sedmica s 27 nula. Ne možemo shvatiti pravu veličinu svemira, stotine milijarda galaktika, svaku

Iris se spušta preko stjenovitog skoka na 8650 m

sa stotinama milijardi zvijezda; astronomi danas tvrde da da ima ukupno oko 70 trilijardi ili 7×10^{22} (sedmica s dvadeset i dvije nule) zvijezda u svemiru. Taj neshvatljiv broj ipak je za pet nula manji od broja osnovnih ljudskih građevnih jedinica, to jest, Kozmos se može sakriti jer svatko od nas sastavljen je od mnogo više atoma nego što u cijelom svemiru ima zvijezda. Vratimo se iz makrokozmosa u mikrokozmos i na ljudske stanice jer će ih otrprilike 70.000 odumrijeti ili biti zamijenjeno novima u vašem tijelu, ako još uopće imate strpljenja ovo čitati i stignete do kraja ove rečenice. Prije sedam godina, dok se ženska ekspedicija penjala gore-dolje po Everestu, osim moždanih i onih u očima (isključujući rožnicu), niste imali ama baš nijednu današnju stanicu od kojih je gradena vaša krv, tkivo, kosti, srce, koža i sve ostalo u vama. No, čak su se i u moždanim stanicama i onima u očima od tada sedam puta zamijenili svi atomi, ukratko, ništa u vama nije starije od naše ekspedicije iz 2009. godine i u tom razdoblju postali ste sasvim nov čovjek. Pogledamo li se u ogledalo, ne izgleda baš tako, ali za to su krivi neki drugi procesi. Udisanjem, hranom i vodom te programima u našem organizmu stalno vrtimo iznutra-van taj beskrajan broj fantastično složenih molekula i u njima atoma, koji su toliko stari da stariji ne mogu biti. U ljudskom tijelu ima 10 % vodikovih atoma i svi do jednoga nastali su prije 13,7 milijardi godina, samo tri minute pošto se dogodio Veliki prasak. Samo s tim vodikom ne bismo nikamo dogurali da u nama nema još atoma kisika, ugljika i dušika,

ukupno ih je 89 %, a u preostalih 1 % još je četrdesetak ostalih elemenata. Svi su oni nešto mlađi i stvoreni su otrprilike prije sedam milijardi godina eksplozijom supernove, jer samo u procesima koji nastaju urušavanjem takvih zvijezda stvaraju se teži elementi. Gravitacijom se to malo-pomalo zavrjetlo u velik diskoliki oblak prašine i plina, a iz tog se meteža poslije rodio naš Sunčev sustav. Dalje je sve više-manje poznato, jedino nam nekako ne ide u glavu jesmo li se pojavili slučajno ili nas je netko napravio; zapravo smo prašina nastala od zvijezde koja je imala peh da se raspala.

Ta, do posljednjega zrnca savršeno posložena zvjezdana prašina u obliku četiri djevojke koje su prije sedam godina zakoračile na najviši vrh svijeta, vratit će nas konačno na središnju temu ove priče – Everest 2009. Vjerovatno sam pretjerao s predugim nabrajanjem zanimljivosti, bile one znanstvene, religijske, mitologische, statističke ili su samo naklapanja o broju sedam. Ipak, za svaki slučaj zavirio sam u već zaboravljene papire te ženske ekspedicije da provjerim može li se možda neki važan događaj na njoj povezati s toliko spominjanom sedmicom. Počeo sam s imenom planine na koju smo se uputili – Everest, i naravno da ono ima sedam slova. Je li ekspedicija na Everest uopće bila moguća a da prije toga nije stečeno potrebno iskustvo na velikoj visini? Nije! A to se dogodilo na našoj Prvoj ženskoj ekspediciji na Cho Oyu (8201 m). Kada? U sedmoj godini ovoga tisućljeća! Koliko je djevojaka sa Cho Oyua poslije bilo u članicama ekspedicije Everest? Darija, Iris, Vedrana, Jana, Milena, Josipa i Ena – ili njih sedam. Iz koliko su planinarskih društava/klubova bile članice ekspedicije Everest? Iz PDS-a »Velebit«, HPD-a »Zagreb-Matica«, HPD-a »Željezničar«, RAK-a, »Ad Nature«, AK-a »Zadar« i HPD-a »Mosor«, dakle – sedam. Kojim smo tipom zrakoplova iz Münchena odletjeli u Aziju na veliku pustolovinu? Boeingom 777. Točno sedam dana nakon polaska iz Zagreba doletjeli smo malim zrakoplovom u Luklu, nastavili pješice i do Baznog logora hodali točno sedam dana. U Bazni smo logor došli 7. travnja. U njemu smo bili do 25. svibnja, ukupno 49 dana, ili sedam tjedana. Tko će krenuti prema vrhu odlučeno je na dramatičnom sastanku u Baznom logoru 7. svibnja. Koliko je trajao završni uspon od Baze na vrh i natrag u Bazu, prvo sestara Bostjančić, a onda

Ene i Milene? Prvi dan od Baznog logora (5380 m), preskačući Jedinicu, do Logora 2 (6350 m), drugi dan – aklimatizacija u tom logoru, treći dan – uspon na Trojku (7150 m), četvrti dan – uspon na Južno sedlo (7920 m), a kasno navečer prema vrhu, peti dan – vrh (8850 m) i povratak na Južno sedlo, šesti dan – spuštanje do Dvojke i sedmi dan – povratak u Bazni logor. Koliko je ljudi iz naše ekspedicije bilo na vrhu? Darija i Iris Bostjančić, Milena Šijan, Ena Vrbek i Šerpe Lakhpa Norbu, Pemba Tenzing i Pasang Norbu, opet sedmero. Sedam mjeseci nakon završetka ekspedicije iz tiska je izašla knjiga »Više od Everesta«. Uz vođu ekspedicije, kao autora, u knjizi je posebna poglavljia napisalo sedam žena: Darija, Iris, Ena i Milena – kako su se popele na vrh, Marija o usponu na Cho Oyu, Lana o medicini na Everestu i Ivana, koja nam je slala vremensku prognozu iz DHMZ-a – o meteorologiji. Ekspedicija je primila sedam velikih priznanja: Millet Expedition Laureat, Ponos Hrvatske, Najbolja ženska ekipa godine po izboru Sportskih novosti, Medalju Grada Zagreba, Pothvat godine HOO-a, Posebno priznanje HPS-a i Diplomu HGSS-a. Tu ću se zaustaviti i prestati tražiti sedmicu, jer tko zna kamo bi me to odvelo.

Poslije ekspedicije bilo je planova da ta nadarenja generacija nastavi s himalajskim usponima. To nije lako, jer je nakon najviše planine na globusu

za neku nižu teško naći motive za mjesecce složenih priprema i treninga, a najviše za prikupljanje potrebnog novca. Tu nam je brigu odmah skinula s vrata sedmogodišnja recesija koja je nastupila baš tih dana i trajala donedavno. Nadajmo se da nismo bili jedan od njezinih uzroka. Ipak, dvije su djevojke u međuvremenu otišle na penjanje u nepalsku Himalaju, ali nije im se posrećilo. Jana je 2014. krenula na Lhotse, četvrti vrh na svijetu, i došla u Everestov bazni logor, da bi 18. travnja pala velika lavina u Ledenom slapu, zbog koje su sve ekspedicije prekinute i otišle kući. Ena je 25. travnja 2015. rano ujutro krenula iz Kathmandua na uspon u Langtang Himal a u podne Nepal je zadesio katastrofalni potres pa od penjanja, razumljivo, nije bilo ništa. Što se tiče mojih ambicija, odnosno vođenja ekspedicija u Himalaju, tu sam dvadeset sedmogodišnju životnu stranicu prije sedam godina zauvijek zatvorio s Everestom. Ipak, od tada sam zbog drugih poslova bio četiri puta u Nepalu, u prosincu 2009. na festivalu alpinističkih filmova, s našim uratkom o ekspediciji, 2010. na trekingu u Langtangu, 2011. na Skupštini UIAA i 2015., kada sam u Solu Khumbuu obišao Šerpe koje poznajem, a čije su kuće nastradale u potresu, nastojeći im pomoći u njihovo obnovi.

Što je s djevojkama s Everestom? Sve su ostarjele sedam godina, ali što se tu može, svi dijelimo istu

Kathmandu prošlu jesen

sudbinu. Koliko znam, tri se i dalje penju, a jedna pogotovo; tri su aktivne u gorskoj službi spašavanja, nekoliko ih sudjeluje na pustolovnim, brdskim trkama dugim i više od stotine kilometara, a jedna postiže sjajne rezultate u planinarskom skijanju. Druga je pred stjecanjem doktorata znanosti, a većina je uspješna u svojim zanimanjima. Od jedanaest djevojaka, tri više ne žive u Hrvatskoj, već u Sloveniji, Austriji i Francuskoj. Četiri su se udale (dvije za strane državljane), doobile već šestero djece i, uz jedno rođeno prije ekspedicije, članice ih sada imaju ukupno sedmero. Djevojke nemaju priliku često biti u izravnim kontaktima, što je razumljivo jer su raštrkane, vidi opet, u sedam gradova: Zagrebu, Splitu, Zadru, Rijeci, Mariboru, Celovcu i Chamonixu.

Sada, s već dovoljno dugim vremenskim odmakom (naravno, sedmogodišnjim), može se dati objektivnije mišljenje o toj ekspediciji, prije nego što je smjestimo u povijest na mjesto koje joj pripada. Četiri su djevojke u velikom stilu došle na najviši vrh svijeta, iako je bilo i ozbiljnih trenutaka, a pri penjanju čak i onih smrtonosnih. Međutim, one, kao i ostale članice ekspedicije u tih sedam tjedana na Everestu, nisu ni nokat slomile. Darija i Iris bile su u prvoj skupini te sezone kada su prema vrhu išli samo najbolji iz svih ekspedicija, uređujući put i postavljajući užeta od Južnog sedla do vrha. Bile su prve žene te godine na Everestu, a postale su i prve sestre u povijesti koje su se popele s nepalske strane planine. Dva dana poslije brzinom su se istaknule Ena i Milena i za samo sedam (!) sati došle od Južnog sedla na vrh visok 8850 metara. U posljednje vrijeme neki znaci

Everesta, ali i mnogo više onih koji su ga vidjeli samo na fotografijama, ne cijene odviše vrijednost uspona jer se, po njima, na taj vrh dotetura prevelik broj ljudi. Zaboravljuju da je isti slučaj npr. s Aconcaguom, Kilimanjarom, Mont Blancom, Triglavom itd., jer su i oni najviši vrhovi nečega. Everest je najviši od svega postojećega i toj se masovnosti ne treba čuditi. Zbog toga se planina nije promijenila, jednako je strma, teška i opasna kao u vremenima kada se s njom nitko nije sprdao. Govori se da bez Šerpa većina penjača ne bi došla na vrh. Točno, ali u tome se može imati mjeru, da to ipak bude fer uspon. Od svih ekspedicija na Everestu 2009., naša je imala daleko najmanje Šerpa, uostalom, nekolicina njih bili su nam više prijatelji i partneri u penjanju nego nosači ili vodiči jer djevojke su se same penjale, nosile opremu i hranu za visinske logore. Postoje mišljenja starijih »Everest summitera« kako se nekada bilo teško popeti na vrh, a danas je lagano. U pravu su, no zaboravili su da isto pravilo vrijedi i za njih kako se ide dalje u prošlost, kao što se odnosi i na budućnost. Nekadašnji su usponi bili teži od onoga 2009., a nakon sedam godina možemo reći kako je tadašnji uspon naših djevojaka bio teži od današnjih uspona na Everest. U hrvatskom se ekspedicionizmu, da se i njega dotaknemo, ništa spomena vrijedno nije dogodilo u proteklih sedam godina. I dalje smo jedina zemљa u svijetu s više ženskih nego muških uspona na osamtisućnjake i jedina čijih je žena na najvišem vrhu svijeta bilo više od muškaraca. Kako stvari stoje, to će još dugo ostati tako i s vremenom će dodatno povećati značaj uspona na Everest te, 2009. godine.

Nažalost, ovdje prestaju lijepе priče, a čarolija sretne sedmice negdje se nepovratno izgubila ako je suditi po onome što se u posljednje vrijeme događalo na Everestu, ali i oko njega. Godinama je na vrh dolazilo sve više i više ljudi, a naša 2009. bila je valjda posljednja kada je ta masovnost bila kolikotoliko podnošljiva. Tada su na vrh Mount Everesta s obje strane došla 352 čovjeka. Slijedila je 2010. s 513, 2011. sa 633 čovjeka, 2012. sa 658 i 2013. sa 680 uspona u sezoni. Bilo je očito da planina ubrzo neće moći podnosići taj pritisak, a i ljudi na njoj postajali su međusobno sve manje snošljivi. Već 2013., prvo na Lhotseovoj padini na 7000 metara, došlo je do sukoba između trojice stranih penjača i Šerpa koji su učvršćivali užeta. Stranci su bili među najboljim

Povratak prema Južnom vrhu (8749 m)

I dalje smo jedina zemlja u svijetu s više ženskih nego muških uspona na osamtučnjake i jedina čijih je žena na najvišem vrhu svijeta bilo više od muškaraca. Kako stvari stoje to će još dugo ostati i s vremenom će dodatno povećati značaj uspona na Everest te 2009. godine

ARHIV EBO HPS

Ispod Južnog sedla (7900 m)

alpinistima na svijetu i pripremali su se srušiti brzinski rekord od Baznog logora do vrha Everesta, koji godinama drži jedan Šerpa. Ta su trojica bila na aklimatizacijskom usponu i Šerpe su ih zamolili neka se ne penju iznad njih dok rade i ne ruše im komadiće leda na glave. Penjačima se ta zamolba nije svidjela, spustili su se do njih, jedan je uhvatio prvog Šerpu za prsa i drmusao ga, a druga su dvojica vrijeđala ostale te prijetila cepinima. Poslije su u Logoru 2 na 6350 metara, misleći da ih Šerpe ne čuju, o njima govorili najpogrđnijim riječima. Šerpe su zatražili da se ispričaju, a oni to nisu htjeli, pa su ih Šerpe istukli i poslije kamenjem gađali njihove šatore. Nije bilo teže ozlijedenih, trojka se povukla s brda i spuštenih nosova otišla iz Nepala, a koji tјedan poslije na vrh se dovuklo gotovo

700 ljudi. Nakon toga slijedili su sve crnji dani. U proljeće 2014., dok još ništa na planini nije bilo postavljeno iznad Logora 2 i tek je poneki stranac donde provirio, Šerpe su snabdijevали donje logore i mukotrpnno radili put. Jedne ljestve preko pukotine nešto ispod šest tisuća metara, u Ledenom slapu, bile su neupotrebljive i velika skupina Šerpa zastala je na tom mjestu. Tada se sa Zapadnog ramena obrušila velika, smrtonosna lavina zatravši njih šesnaestero. Sve su aktivnosti na planini s nepalske strane prekinute i desetak dana poslije, nakon dugih i žestokih pregovora, Šerpe su odlučili da se u toj sezoni više neće penjati na Everest. Stranci su bili jako ljuti zbog te odluke, ali morali su oticiti kući. No, jedna Kineskinja i pet Šerpa pričekali su da svi odu, unajmili su helikopter, preletjeli Ledeni slap,

spustili se u Logor 2, nekako se popeli na vrh te se opet helikopterom prošvercali preko ledopada u silazu. S tibetske je strane na vrh došlo stotinjak ljudi i 2014. zabilježeno je najmanje uspona na vrh svijeta u posljednjih deset godina.

Sljedeća, 2015. godina, bila je katastrofalna za Nepal, uključujući i penjanje na Everest. Na njegovu se vrhu te godine nije pojавio nitko, što se posljednji put dogodilo davne 1969. godine. Potres jačine 7,9 stupnjeva zatresao je 25. travnja središnji dio Nepala, poginulo je više od 9.000 ljudi, ozlijedeno ih je 21.000, a stotine je tisuća ostalo bez krova nad glavom. Od potresa, masiv Everesta se u 50 sekundi pomaknuo 3 cm prema jugozapadu, suprotno od uobičajenih tektonskih procesa koji taj dio kontinenta pomicu 4 cm godišnje u sjeveroistočnom smjeru. Istodobno su se na Pumoriju, sjevernom susjedu Everesta, zbog podrhtavanja tla srušili seraci i povukli veliku lavinu snijega, leda i ostanog materijala, koja je zatrpana istočni dio Baznog logora Everest, ishodišno mjesto uspona, odmora, ali i uvijek neupitne sigurnosti članova ekspedicija. Poginuo je 21 čovjek, od čega su 10 bili Šerpe, a 61 čovjek je ozlijeden. Ledeni se slap zbog potresa potpuno ispremiješao i put kroz nj više nije postojao. Iznad njega, u Logoru 1 i 2, na 6100 i 6350 metara, ostalo je odsjećeno 230 ljudi bez mogućnosti povratka u dolinu. Sutradan je iz helikoptera bačena potrebna oprema u Logor 1 i Šerpe su odozgo počeli raditi put, a druga je skupina s istim ciljem krenula iz Baznog logora. Nažalost, lavine nisu prestajale i taj su dan u Ledenom slапu poginula trojica Šerpa, pa je sve prekinuto. Kad su helikopterima iz Baznog logora zbrinuti svi ozlijedeni u prvoj lavini, 27. travnja započela je helikopterska akcija spašavanja kakva se donedavno nije mogla ni zamisliti. Tri su helikoptera, leteći u ekstremnim uvjetima na velikoj visini i koristeći tzv. »long line« – uže učvršćeno ispod helikoptera na koje se čovjek brzo mora ukopčati jer je lebdenje letjelice na toj visini vrlo složeno i opasno – u samo jednom danu u Bazni logor spustila 60 ljudi iz Logora 1 i 170 ljudi iz Logora 2. Iako na sjevernoj strani Everesta nije bilo zamjetnog pomicanja podloge, ni velikih lavina, kineske su vlasti zamolile penjače da se spuste u Bazni logor na »važan« sastanak i kada su se svi okupili, potrpali su ih u kamione, usprkos njihovu žestokom negodovanju i opiranju, prevezli u Lhasu i ekspedicijama je bio kraj.

ARHIV E0914PS

Darija iznad Hillaryeve stube (8800 m)

Mnogi su penjači iz neuspješnih ekspedicija 2014. došli i 2015. te dvaput potrošili velik novac nizašto, jer prema Everestu nisu ni zakoračili. Mnogo lošije prošli su Šerpe: dvije godine zaređom za njih nije bilo radne sezone na planini i to ih je gotovo bacilo na prosjački štap. Njihova zarada sigurno nije primjerena teškom i iznimno opasnom poslu koji obavljaju, ali i takav je prihod neusporedivo veći od ostalih primanja u Nepalu. Šerpama je omogućavao natprosječan standard, bolje životne uvjete, mogućnost školovanja djece, skrb o roditeljima i široj obitelji te štednju za stare dane. Sve je to sada izostalo, a oni čije je domove oštetio ili srušio potres našli su se u još težem položaju.

Nevoljama nije bilo kraja. Nepal je lani, osim potresa, zadesio i novi ustav. Neke se odredbe posebice nisu svidjele Madhesijima, etničkoj zajednici u južnom Nepalu, pa su zatražili autonomiju, ali u Kathmanduu nije bilo sluha za taj zahtjev. Madhesiji su se jako naljutili, a kako žive uz indijsku granicu, postavili su barikade na cesti koja je žila kucavica Nepala, jer je jedina, pa njome dolazi sva roba iz inozemstva. Blokada je počela krajem rujna 2015. i izazvala ekonomsku i humanitarnu krizu u cijeloj zemlji. Dnevno tom cestom prosječno prolazi 300 cisterni goriva iz Indije, veći dio hrane i sve ostalo potrebno za život u toj državi. Zbog nedostatka goriva stao je sav cestovni promet pa nije stizala ni pomoć za nastrandale od potresa. Zrakoplovni promet u Nepalu ograničen je samo na određišta koja koriste stranci radi bržeg pristupa planinama. Međunarodni letovi bili su mogući ako su zrakoplovi nakon slijetanja u Kathmandu imali dovoljno

goriva i za povratak ili barem do prvog aerodroma u nekoj obližnjoj zemlji, a ako nisu, punili su ih u Nepalu gorivom koje su u svojim spremnicima neprestano iz Indije dovozila dva nepalska putnička aviona. Najgora je situacija bila s plinom. U gradovima se, posebice u Kathmanduu, za kuhanje koriste boce plina koje se uvoze iz Indije jer Nepal nema nijednu punionicu. Stanje je krajem prošle godine postalo gotovo neizdržljivo, a ono malo deviza od stranih turista izostalo je najprije zbog potresa, a sada i zbog prometnih i ostalih neprilika. Naravno da su te nevolje, uz prije spomenute nesreće, pogodile i Šerpe. Ovaj put i šire, jer su većina onih koji ne rade na Everestu vlasnici prenocišta, restorana i dućana u planinama, čiji su jedini potrošači strani turisti, a njih je bilo mnogo manje od uobičajenoga jesenskog broja. Barikade na cesti uklonjene su tek sredinom veljače ove godine, ali bez značajnijeg pomaka u snabdijevanju. Nakon dvije sušne godine Šerpe mnogo očekuju od ovogodišnje turističke sezone i prihoda od rada na Everestu. Međutim,

zbog straha od novih potresa, posljedica blokade i prilično kaotičnog stanja u zemlji, kako sada stoje stvari, mnogi su kandidati za Everest i trekeri odgodili putovanje u Nepal za neka bolja vremena.

Pod Everestom se ovoga proljeća okupilo samo 290 stranih penjača i Šerpi, što je dvostruko manje nego što ih je 2013. ukupno došlo na sam vrh. Devet Šerpa 11. svibnja učvrstili su užeta od Južnog sedla do vrha i to su bili prvi ljudi na Everestu nakon tragičnih događaja u posljednje dvije godine.

Teško je predvidjeti što će se dalje događati s Nepalom, Šerpama, Everestom i penjanjem na njega. Nadam se da će se u svemu tome naći neka sedmica koja će svima donijeti sreću.

* * *

P. S. Stavio sam točku na kraju posljednje rečenice, spremio tekst i mišem natjerao računalo da se ugasi. Prije nego što je nestalo slike, na dnu monitora ugledao sam nešto zbog čega sam ga morao ponovo upaliti kako bih napisao ovaj dodatak. Pisalo je »Windows 7«.

ARHIV EOP/HPS

Naša skupina u Ledenom slapu

Oko Annapurne

Drugi dio

Damir Šantek, Zagreb

Gornji Pisang

Ispod nas se u dolini vide kuće Donjeg Pisanga, a gore na brdu nalazi se pravo starinsko kameno selo, Gornji Pisang. Sve su kuće, osim jedne moderne, obojene ružičasto, kao da izranjaju iz prošlosti i kao da su stopljene s planinom iz koje izrastaju. Krovovi su od drvene šindre na koju je naslagano kamenje da ih zaštiti od vjetra. Selo je prepuno stupa, uskih prolaza, stubišta, molitvenih zidova, zastavica, blata, ruševina, slame, rezbarija u drvu, šareno obojenih prozora, krava i teladi.

Do Pisanga ne vode nikakve prometnice pa su planinske staze njegova jedina veza sa svijetom. Sve su se kuće u mjestima kroz koja smo dosad prolazili nalazile uz neku vrstu prometnice, kao u kakvom slavonskom šoru, no Gornji Pisang, međutim, svjedoči da postupno, ali sigurno napuštamo civilizaciju. U selu nema struje ni drugih tekovina suvremene civilizacije. U svratištu nema grijanja, ali ima pokrivača koji će dobro poslužiti noću kad se temperatura spusti znatno ispod ledišta. Večera je, kao i obično, skromna: čaj od mente, juha od luka i malo kuhanoga krumpira s natruhamama zelja.

Dobivamo vijesti o Zdravku: nije mu bolje. Ako mu se stanje do sutra ne poboljša, morat će se vratiti. S terase svratišta imamo predivan vidik na Annapurnu II, podno čijih se snježnih vrhunaca vrtimo već neko vrijeme.

Jutro je stvarno hladno. Razbijamo led u koritu da bismo se mogli umiti. Za doručak blaguјemo neku groznu, mekanu i gnjecavu pogaću od heljde te fantastičan i moćan jakov sir. Postavljamo smiješno pitanje: kako sir može biti od jakova mlijeka kad mužjaci ne daju mlijeko? Naravno, sir se proizvodi od mlijeka jakovih ženki, koje se u Nepalu zovu nak. Njihovo mlijeko ima sedam posto masnoće, što je mnogo ako se zna da kravje mlijeko ima 3 do 4, a ovče oko 5 %. Upravo su zato sirevi od jakova (nakova!) mlijeka veoma jakog okusa i bogate arome.

Nakon doručka stižu nove vijesti. Zdravko se rano ujutro helikopterom vratio u Kathmandu te

će se nakon pregleda i liječenja vratiti kući. Malo mu je bolje, no i dalje nitko ne zna od čega boluje. Odlazimo se pomoliti za Zdravka u budističkom samostanu navrh sela. Kako nalažu dobri običaji, dajemo milodar, skidamo cipele i ulazimo u samostan pa svatko na svoj način dijeli misli i molitvu na tomu svetomu mjestu. Uvijek iznova ostajem zadivljen tim šarenilom boja i mnoštvom ukrasa koji ispunjavaju svaki djelić površine budističkih hramova. U starim su hramovima te boje dobine patinu, pa djeluju nekako užvišeno, no u novima oči gotovo peku od mnoštva jarkih boja.

Dan je divan, vedar i sunčan, ali i prilično hladan. S redovnicima ispijamo instant čaj od limuna, koji su nam ponudili kao čin zahvalnosti za milodar. Nakon pozdrava oni nastavljaju svoju razbibrigu. To je neka vrsta biljara koji se igra na malom stolu s četiri rupe, bez štapova, sa žetonima kao iz igre mlina, koji se napucavaju prstima. Tijekom dana ponovno nam se pridružuje Chintak, nosač koji je bio ostao sa Zdravkom, što će svakako pomoći drugoj dvojici, Paavanu i Umdaru, da preraspodijele teret koji nose.

S naše lijeve strane ostaje maleno tirkizno jezero, a prava su mu suprotnost golemi, bodljikavi grmovi crvenoga lista i ploda što rastu na njegovim obalama.

Ghyara

Nakon prelaska dubokoga kanjona započinje naporan i dug uspon u zavojima. Napokon vidimo i Pisang Peak (6091 m), iznad Pisanga. Iz samog se Pisanga ne vidi jer ga zaklanjaju druga, niža brda. Na slavini punimo vodu koju je Franjo dezinficirao UV svjetiljkom. Nakon uspona do Ghyare bivamo nagrađeni dosad najljepšim vidi-kom: Annapurna II, Annapurna III (7555 m) i Gangapurna (7455 m) razvijaju svoje moćne masive pred našim očima, poput paunova što se šepure u indijskim vrtovima.

Sjedimo na klupi ispod molitvenih zastavica, sa stupom iza leđa, pijemo čaj od đumbira i

Mjesto za molitvu

divimo se veličanstvenim vrhovima pred sobom. Umjesto čokoladica i grickalica, kupili smo od seljaka mrkve i grickali ih sa zadovoljstvom kao »vitaminske bombe«. Hrana koja se blaguje u ovim krajevima sastoji se od riže, ječma, proса, heljde, kuhanih jaja, krumpira i natruha kuhanoga povrćа. Mesa nema. Nema ni voćа, osim nekoliko jabuka što smo ih kupili putem. Nema ni vitamina. Sve nalikuje na putovanje koje ne samo da čisti dušu i tijelo od civilizacije nego i organizam od hrane i navika na koje smo se s godinama naučili. Hrane je malо, no energetski je dostatna za naše napore. Salo s nas se topi, što će se najbolje vidjeti na kraju putovanja. Po povratku u Zagreb sva mi je odjećа bila barem za jedan broј prevelika, no nekoliko mjeseci nakon povratka na staru prehranu i životne navike opet sam imao svoju standardnu konfekcijsku veličinu.

Ghyara je izolirano selo, visoko u planinama, s kamenim kućama i štalama, stubištima, terasama i tunelima. Seljaci oru polja drvenim plugovima što ih vuku volovi. Slijedi dug put kroz Nawal, Munchi i Bragu do Mananga. U Nawalu imam prilikу kušati jakov curry, što je prvo meso nakon

nekoliko vegetarijanskih dana. Naravno da sam navečer dobio proljev. Je li to bilo zbog loše hrane ili zbog toga što mi je to teško jelo nakon svakodnevne lagane hrane preteško palо na želudac, nikada neću saznati. Uza sve to, meso je bilo žilavo i neukusno. Dvostruka šteta!

U Bragi se nalazi gompa stara oko 900 godina, a stvarno tako i djeluje. Zgrade, slikarije po zidovima, skulpture, sve odiše patinom i vremenima kad ovim krajevima nisu hodali planinari. Kako smo već odavno prešli visinu od 3000 metara, sve je više jakova koji pasu na planinskim livadama. Te životinje, teške i po jednu tonu, žive na visinama od 3000 do 5000 metara. Niže ih se gotovo i ne može susresti. Jakovi nisu nimalo drage i simpatične životinje. Pri pokušaju da snimim jednog »ozbiljnog« mužjaka bijele boje, od njegovih me rogova spasio brz bijeg i kanal koji sam uspio preskočiti. Dotičnom se jaku više nije dalo trošiti vrijeme na budalu s kamerom koja mu remeti večeru.

Manang

Već ozbiljno umorni, u sumrak stižemo u Manang. To mjesto na visini od 3540 metara središte je

Krajolik od kojega zastaje dah

regije i najviše što civilizacija u tim krajevima može pružiti. U Manangu postoji slastičarnica, mogu se kupiti jakov sir, baterije, planinarska oprema i sušeno voće. Sve je to pravi luksuz u tim zabačenim krajevima. Uza sobu smo čak imali i vlastiti sanitarni čvor.

Na takvom je treku veoma teško održavati higijenu, pogotovo prema našim svakodnevnim, uvriježenim standardima. Ujutro i navečer temperature su vrlo niske, uglavnom ispod ništice. Grijanja nema nigdje. Takozvane kupaonice najčešće su odvojene od kuća i temperatura vode u njima ne prelazi pet stupnjeva, a temperatura zraka često je niža od ledišta. Ako ponegdje i ima tople vode, to se posebno naplaćuje. Voda se grijе u bojlerima spojenima na plinske boce, koji su vrlo nepouzdani. Boce se dopremaju mazgama. U »kupaonicama«, koje najčešće sliče na poljske WC-e, pod nije popločan nego je betonski, a zidovi su od cigala. Vodovodne su instalacije nadžbukne, tuševi uglavnom nemaju ružu (što je bolje), a ako je i imaju, voda obično prska na sve strane, samo ne tamo kamo želite. Ne postoje vješalice ni išta drugo na što biste mogli odložiti odjeću, cipele,

sapun ili ručnik. Onako mokri, pokušavate se obrisati malim ručnikom koji nosite sa sobom i koristite svih 14 dana treka. Istim i za lice i za noge. Na brzinu se oblačite, ako ste imali sreće da niste smočili odjeću, i sad – kamo? U hladnu sobu ili u blagovaonicu u kojoj se ipak donekle grije. Svi su skupljeni oko peći, kao oko nekog svetišta ili oltara. Kako se penjete više, sve je hladnije, a grijanje sve rjeđe. Nema ni šuma niti drveća, a jedino što služi za ogrjev jest osušen jakov izmet. Nije teško izgubiti volju ni za pranjem zuba jer morate ili kupiti zagrijanu vodu ili zube prati u tako ledenoj vodi da vas zbole. I nemojte misliti da je tako samo u lošem i jeftinom smještaju; tako je posvuda, to je standard. Mokre se maramice u tim uvjetima čine kao sasvim dobro sredstvo za održavanje higijene, a najbolje je imati sportski ručnik koji se razmjerno brzo suši.

Ujutro naručujem bogat doručak, koji će ujedno biti i ručak. Restani krumpir, dva tosta, dva jaja, müsli s toplim mljekom i čaj. Dan je divan. Iznad nas vire Annapurna II, Annapurna III i Gangapurna. Po uskim ulicama ima snježnih nanosa, žene u mužarima drobe krumpir za juhu,

druge nose pune košare crnogorice iz šume, dok se djeca igraju na cesti.

U Manangu postoji i kino. To je zapravo malo veća podrumска prostorija, s klupama preko kojih su pobacane jakove kože, platnom, projektorom, peći i nezaobilaznim aparatom za kokice. Zidovi su obloženi plahtama i dekama kako bi se zadrule natruhe topline iz malene peći. Na repertoaru »North Pole Movie Theatra« igraju klasični planinarski filmovi i oni vezani uz Tibet i budističku kulturu, kao što su: »Samsara«, »Baraka«, »Sedam godina u Tibetu«, »Into the Wild«, »Touching the Void« i slični. Na mnogim se kućama ističu divni, stari, izrezbareni i bogato obojeni prozori, jedini svjedoci svjetovne umjetničke kreacije u tim krajevima.

S Gangapurne se spušta ledenjak i na svom kraju, u blizini Mananga, tvori maleno, tirkizno jezero Gangapurnu. Na livadama oko njega pasu brojni jakovi i koze. Iz Mananga se može uspeti do Kicho Tala – ledenog jezera na visini od 4600

metara, ili na pećine Milarepa. Rijeka Marsyangdi odavno više nije široka i divlja – sad je samo glasnožuboreći potok koji se napaja s planinskih vrhunaca.

Prelaskom preko visećeg mosta ulazimo u područje gdje je snijeg sve češći. Radi aklimatizacije, poduzimamo izlet na jednu od sporednih ruta, vjerojatno najljepšu od svih: trodnevni uspon do jezera Tilicho na visini od 4920 metara.

Jezero Tilicho

Jezero Tilicho često se spominje kao najviše nezaštićeno jezero na svijetu. Nalazi se u području Annapurne, prvoga »osvojenog« osamtišćnjaka, vrha na koji su se 3. lipnja 1950. popeli francuski alpinisti Maurice Herzog i Louis Lachenal. Pristup jezeru izvan je standardne trase, na sporednim rutama Around Annapurna treka, jednog od najpopularnijih i najljepših trekova na svijetu. Glavna trasa toga treka označena je crvenom i bijelom debelom crtom, uglavnom na stijenama,

Viseći most preko rijeke Marsyangdi

DAMIR ŠANTEK

Jezero Tilicho često se spominje kao najviše nezaleđeno jezero na svijetu.

Nalazi se u području Annapurne, prvoga »osvojenog« osamtućnjaka, vrha na koji su se 3. lipnja 1950. popeli francuski alpinisti Maurice Herzog i Louis Lachenal. Pristup jezeru izvan je standardne trase, na sporednim rutama Around Annapurna treka, jednog od najpopularnijih i najljepših trekova na svijetu.

dok su sporedne trase označene bijelom i plavom crtom. Dva su pristupa jezeru, jedan s istočne strane, iz Mananga, a drugi sa sjeveroistočne, iz Jomsona, preko Thinija i Kaisanga.

Sjeveroistočnim su prvi prišli Herzog, Ichac, Rébuffat i Foutharkey 1950., dok su tražili najbolji prilaz vrhu Annapurne. Naravno, putovi tад nisu bili obilježeni, karte su bile vrlo površne i pogrešne, a vodići su im bili seljaci koji su jedini poznavali

pastirske putove. Zanimljivi su Herzogovi komentiari o mjestima kroz koja prolazimo 64 godine poslije njih.

Krenuli su iz svoga kampa u mjestu Tukucheu i »trijumfalno umarširali u malo selo Marphu, u kojem su posvuda lepršale molitvene zastavice... Prošli su kraj molitvenih zidova ukrašenih kamenim pločama na kojima je bio isписан klasičan tekst: Om mani padme hum.«

I danas se u bespućima s nepalske strane Himalaje, u rijetko naseljenim prostranstvima, gdje je za razliku od ostatka Nepala pretežita vjera budizam, često nailazi na »molitvene zidove«, zvane mani walls. To su manje ili više građene strukture u obliku zida ili jednostavno posložene hrpe kamenja, na kojima se nalaze kamene ploče. Na njima je u pravilu ukljesana vjerojatno najpoznatija budistička mantra, koja se veže uz Avalokitešvaru i sastoji se od šest slogova: »Om mani padme hum«. Ta klasična mantra mogla bi se prevesti kao »Slava dragulju u lotosovu cvijetu«. Prema slogovima ma-ni, ti su zidovi dobili ime mani walls. Krase ih i drugi, duži ili kraći natpisi i mantre, te stilizirani znakovi iz Asthamangale. Neki su od tih zidova solidnije građeni te imaju ugrađene drvene grede i nosače, ili su u nutrini daske ili kamenje s Budinom slikom. Neke su ploče nakon klesanja ostavljene u prirodnom stanju, a neke su obojane jarkim bojama. Od svega toga, najviše me se kao »rođenog« dinamovca dojmila kamena ploča sa sloganom Dinamove plave boje i znakom koji je vrlo sličan slovu d iz Dinamova grba. Sasvim je sigurno da svetost toga mjesta i znak nemaju nikakve veze sa »svetim imenom Dinamo«, ali je susret s tim molitvenim zidom za mene imao zbog toga dodatno značenje.

Takvi su molitveni zidovi sveta mjesta molitve i zalog poštovanju duhova tih mjesta. Mimo njih treba prolaziti s lijeve strane ili oko njih proći u smjeru kazaljke na satu, kao što se prema budističkoj doktrini vrte zemaljska kugla i cijeli svemir.

Priječenje okomice

DAMIR ŠANTEK

Iznad 4000 metara prema jezeru Tilicho

Iz poštovanja prema vjeri, lokalnom stanovništvu i njihovim običajima, treba se pridržavati tih pravila. Sve godine koje su protekle očito nisu naškodile ni vjeri niti molitvenim zidovima.

Vratimo se nakratko Herzogu, koji piše: »U sumrak smo ušli u bijedno selo Thinigaon. Stanovnici su iznimno primitivni i upadljivo prljavi...« Danas se selo na kartama obilježava kraćim nazivom Thini. Nalazi se blizu sada mnogo većeg mjesta Jomsona, koje ima čak i zračnu luku. Činjenica je da u Thinigaonu čistoća ni danas nije najvažnija stvar u životu. Uostalom, zašto se Francuzi čude? Pa upravo su oni zbog sličnih razloga izmislili parfeme i perike!

Nakon svega uspjeli su se popeti do zapadnog prijevoja Tilicho. Desno od njih nalazila se »divovska planinska barijera s brojnim vrhovima visokim 7000 metara«, a ispred njih »prostrana visoravan u središtu koje je bilo veliko zaledeno jezero prekriveno snijegom«. O tome kakve su karte upotrebljavali, zorno kazuje činjenica da na njima četiri kilometra dugo jezero uopće nije bilo ucrtano. Prvi prijevoj preko kojega su prešli zapravo se zove

Mandala. Velika barijera ni danas nema ustaljeno ime, ali najčešće se naziva po vrhu Tilichu, visokom 7134 m, kao i jezero koje nije postojalo na onovremenim kartama. Obišli su jezero s lijeve strane i došli na njegov drugi kraj, do mjesta na kojem smo i mi završili svoj uspon sa zapadne strane.

Put nas dalje vodi kroz Khangsar, posljednje naseljeno mjesto prije ulaska u unutrašnjost masiva. U selu vlada tipična nepalska »spora užurbanost«. Skupina žena sjedi u krugu, čuva malu djecu i u mužarima drobi minikrumpire veličine Mozart kugle. Prolazimo pored Thare gompe, starog samostana koji je vizualno veoma atraktivan, no vrata su mu, nažalost, zatvorena.

Kod Shiri Kharka zastajemo kako bi Ivan ponovno dobio užetom po stražnjici jer smo prešli visinu od 4000 metara. Putem se otvara vidik na nove veličanstvene vrhunce: Tare Kang (7069 m) i Khangsar Kang (7485 m). Krajolik se postupno mijenja. Ušli smo u područje sipara. Strmo se spuštamo, prolazimo kroz kanjone, uske prolaze i procjepe, pa se opet uspinjemo sve do Tilicho Lake Base Campa. Vrlo je hladno i nema mnogo ljudi.

Jezero Tilicho, najviše zaledeno jezero na svijetu

Sutradan idemo do jezera i prvi put do visine od 5000 metara. Veoma smo uzbudjeni, što se kod svakoga od nas odražava na drugačiji način. Zabundani smo jer ovdje čak ni u blagovaonici nema nikakva grijanja. Oko Base Campa nalazi se mnoštvo rogova plave ovce. Unatoč nazivu, ta životinja nije ni plava, niti je ovca. To je vrsta šupljorošca parnoprstaša sličnog divljoj kozi, koja živi u podnožju himalajskih vrhova u Nepalu, Indiji, Pakistanu, Butanu i Tibetu na visinama od 4000 do 6500 metara. Živi u krdima na nepristupačnom području, strašljiva je i nije joj se lako približiti.

Kaša za doručak, oblaćenje i još po mraku započinjemo uspon. Prelazimo preko brojnih snježnih zapuha. Putem smo doživjeli neobičan susret: Viki Grošelj »šeta« sa svojim prijateljima tim divnim krajevima. Grošelj je legenda slovenskog alpinizma, Slovenac s najviše ispenjanih osamtišćnjaka i prvi Slovenac koji se popeo na najviše vrhove svih kontinenata. Prava je čast kročiti u isto vrijeme stazom kojom hoda netko s takvim iskustvom i životopisom. Pri svakom se

koraku vidi da on hoda drugačije od nas, kao što Messi drugačije prima i udara loptu od većine nas koji smo nekada pokušavali igrati nogomet i mislili da ga znamo igrati.

Vrijeme je takvo da je velika vjerovatnost nastanka lavina. Dok u tišini hodamo i razmišljamo o tome, s lijeve se strane u daljinu čuje gromoglasna buka. Svi kao jedan dižemo i okrećemo glave te gledamo kako se golema snježna masa u maglici i prašini kotrlja niza strmine sjevernog ledenjaka Annapurne. U grobnoj tišini nastavljamo, korak po korak. Dolazimo na neke zavoje na kojima naglo dobivamo na visini, unatoč tome što su nam zbog već prilično velike visine koraci sve sporiji, a kretanje sve sličnije slow motionu. Polako me svladavaju umor, nedostatak kisika i blaga bezvoljnost, dok mi se u glavi roje klasična pitanja i misli: »Mili Bože, zar mi sve ovo stvarno treba? Kada i ako se vratim, neću nikad više u planine. Što nedostaje Sljemenu? Da mi se konačno najesti čvaraka i luka ili eksati hladan gemišt! Svi koje znam sada su na moru, uživaju u toplini sunca, plaži...«

S lijeve se strane pokazuje malo jezero, a ubrzo zatim i veličanstveno modro jezero Tilicho, kao stiješnjena pjega plave boje između kristalno bijelih ruku što je čvrsto stežu da ne prokrije kroz prste. Od Chyamchea do jezera trebalo nam je 6 dana ili 43 sata i 28 minuta hoda, pri čemu smo prehodali 94,5 kilometara i svladali visinsku razliku od 6320 metara, računajući sve uspone.

Nakon hodanja po mraku, dok je snijeg još uvijek tvrd, u prijepodnevnim satima stojimo na rubu jezera i pomalo umorno i bespomoćno zurimo u tu prekrasnu, modru, nezaledenu površinu, potpuno okruženu snijegom i zaledenim vrhom vima. Nad samim se jezerom nadvija Tilicho peak, visok 7134 m. S njega se prema jezeru spušta ledopad po kojem plutaju komadi leda. Jezero je dug 3,9, a široko 1,6 km. Površina mu je 4,8 kvadratnih kilometara, najveća dubina 85 m, a volumen 155 milijuna litara. Ovdje je i stanište snježnog leoparda. Ne trebam ni reći da ga nismo vidjeli.

Budući da smo prešli visinu od 5000 metara, na svima je, osim na Franji, bio red da dobiju užetom po stražnjici, ali u stanju u kojem smo bili nikome to nije ni palo na pamet. Razdragani

se slikamo, veselimo i gotovo skačemo u zrak. Misleći da trčimo, vučemo se kao stare babe do obližnje kućice, u kojoj nije mnogo toplije nego vani, ali nas je zagrijala instant juha s rezancima. Draga toplina grijeva ruke i cijelo tijelo. O okusu nitko i ne razmišlja, ali slano nam uistinu jako godi.

Svjetski rekord

Uz jezero Tilicho vezana je prilično zanimljiva priča, koja nema baš mnogo veze s planinarenjem, ali ima s ronjenjem. Kao i u drugim područjima ljudskog djelovanja, tako danas nije dovoljno »samo roniti«, uživati u ljepotama koje nas okružuju pod vodom, istraživati što se skriva iza neke stijene, ispod nekog prevjesa, u nekoj špilji. Svi žele pomaknuti granice, napraviti ono što još nitko nije i na neki način ostati zabilježeni u analima, biti netko o kome se razgovara u ronilačkim krugovima ili ostati zapisan, makar i privremeno, u Guinnessovu knjigu rekorda. Kako se razvijaju tehnologije i oprema i kako su saznanja o fizici ronjenja sve veća, tako je fanaticima i osobenjacima lakše pomicati granice ronjenja. Često su te granice

tek istjerivanje egotripova ili, kako se kaže kod nas u Rudešu: »Svaka budala ima svoje veselje«.

Tako su svjetski rekord u najvišem scuba zaronu ostvarili 2000. ruski ronioci Andrej Andrjušin, Denis Bakin i Maksim Gresko, roneći upravo u tom jezeru.

Iako nam svima zvoni da je jezero Titicaca na granici Perua i Bolivije najviše, ono se nalazi na nadmorskoj visini od »samo« 3800 m. Najviše jezero na svijetu nalazi se u Argentini, na 6400 m i zove se Nevado Ojos del Salado.

Stojeći na obali jezera, razmišljam kako bi bilo zaroniti, kao što je to učinila skupina ruskih ronilačkih entuzijasta. Vani je temperatura -10 °C, a vjetar šiba velikom brzinom stvarajući osjećaj da je barem deset stupnjeva hladnije. Izvlačim termosicu s čajem iz ruksaka kako bih ugrijao ruke i grlo te shvatio da bi takav uron u ovom trenutku bio nemoguć. Rusi su ipak za svoj rekord odabrali primjerenije vrijeme, kad obale jezera nisu bile okovane snijegom i kad studen nije bila ovako jaka.

Evo i kratke priče o njihovu pothvatu! Na pomisao o ronjenju u jezeru Tilicho došli su 1999. Andrej Andrjušin i Denis Bakin kad su bili na Annapurna treku i doznali da je u blizini jezero Tilicho (4919 m). Nakon povratka u Moskvu počeli su razrađivati zamisao o zaronu u Tilicho. Andrej je iznio svoju ideju Vladimu Belenkinu, predsjedniku Sprout Dive Cluba, i od njega dobio bezrezervnu potporu. Društvo se ubrzo povećalo za još nekoliko imena: Maksim Gresko, Pavel Ruslanov, Genadij Slobodanjuk, Dmitrij Friedman i Svetlana

Čistjakova. Prijavljajući se za Guinnessovu knjigu rekorda, doživjeli su neugodnu odbijenicu jer Guinnessov predstavnik nije mogao naznačiti tom pothvatu. Ta ih odbijenica, kao ni nedostatak sponzora, ipak nisu mogli zaustaviti u njihovu naumu. Odlučili su cijeli projekt financirati sami, a logistiku odraditi uz posredovanje Himalayan cluba, zbog čega se timu priključio i njegov predsjednik Sergej Vertelov.

Osim finansijskih briga, morali su se riješiti i mnogi drugi, nimalo jednostavniji problemi. Na jezero je trebalo dostaviti više od pola tone opreme, uključujući i kompresor. Sve se nosilo po strminama i uskim planinarskim stazama kojima mogu prolaziti samo ljudi i stoka. Naravno da ne postoje ni tablice za ronjenje na takvim visinama, pa su morali napraviti vlastitu kalkulaciju i aproksimaciju postojećih rezultata. Odlučili su da najveća dubina urona bude 25 metara, s vremenom dna od jedne minute. U slučaju bilo kakvih nezgoda, evakuacija je moguća isključivo helikopterom, a opće je poznato da nakon ronjenja nije pametno letjeti. Drugi bi način evakuacije bio ili na mazgi ili na jaku, i tako kilometrima nizbrdo. Da i ne spominjemo kako u Nepalu nema barokomora.

Ekspedicija je nakon dolaska u Kathmandu odletjela u zračnu luku u Manangu, koja se nalazi na visini od 3550 metara. Zbog velike visine, tu su se aklimatizirali dva dana. Nakon toga su probno zaronili u lokalnom jezeru te su, uz blagoslov lame, krenuli na dvodnevni trek do jezera Tilicho.

Dana 23. rujna 2000. ekspedicija se utaborila na jezeru, na suprotnoj strani od ledenjaka. Budući da je visina velika te da je aklimatizacijsko razdoblje bilo kratko, većina je članova poboljevala od visinske bolesti i njenih manifestacija, kao što su glavobolja, povraćanje, bezvoljnost, mučnina i slično. Vremenske su se prilike brzo mijenjale, što je često na takvим visinama – od sunca tijekom dana, do snažnog vjetra, snijega i temperature od minus deset po noći.

Sutradan su zaronili do dubine od deset metara. Vjetar i snijeg porušili su im šatore, a zaron i visinska bolest potpuno su iscrpili članove ekspedicije. Andrej je, međutim, i dalje insistirao na planu te je 25. rujna krenuo s Denisom, Maksimom, nosačima i opremom prema sjevernoj obali, gdje teren pruža najbolje uvjete za uron.

Zagrijavanje uz čaj

Detalj s Annapurna treka

Nakon otprilike dva kilometra stali su i počeli s opremanjem. Budući da svako kretanje i napor na tim visinama iziskuje dodatnu snagu, a disanje je znatno otežano nedovoljnom količinom kisika, posao im nipošto nije bio lagan. Voda je bila tamna i neprozirna, a vidljivost nije bila veća od jednog metra. Temperatura vode na površini bila je šest stupnjeva. Ronilačko se računalo prebacilo na »dive mod« tek na dubini od 5 metara, pokazujući dubinu od 0 metara. Prema tom su računalu, zaronili do dubine od 25 metara, gdje je temperatura vode bila tri stupnja. Kamenito se dno i dalje spušтало u dubinu, no znali su da je vrijeme za povratak. Bilo je neobično važno izroniti na mjestu urona jer bi plivanje u kompletnoj opremi pri takvom udjelu kisika u zraku iziskivalo nadljudske napore. Uron od 15 minuta protekao je bez ikakvih neugodnih iznenađenja. Pritom nisu uočili nikakav oblik podvodnog života, što s obzirom na vidljivost i nije čudno. Tim su uronom postigli svoj cilj, napravili su scuba uron na dotad najvećoj nadmorskoj visini.

Nakon još jednoga kratkog slikanja i sreće što baterije u fotoaparatu rade unatoč niskim

temperaturama, vraćamo se u Tilicho Base Camp po omekšalom snijegu u koji noge sve dublje propadaju. Hodamo poznatim putom, uz česta proklizavanja, no bez ozbiljnijih neprilika. Stižemo u bazni kamp. Pred nama su duga večer, još duža noć i vjetar što fijuče kroza zidove. Očekuju nas zaledena voda, juha od češnjaka i riža s povrćem. U vrećama za spavanje grijemo boce s vodom i baterije razmišljajući o tome gdje smo bili, što smo prošli i kuda nas put dalje vodi.

Slabo sam spavao. Na tim visinama san teško dolazi na oči. Misli se bjesomučno roje. Jedne smjenjuju druge. Vrtio sam se i mučio, teško dolazio do zraka, a kad sam se nakon prvog sna probudio, bilo je još teže. Ujutro mi je bilo teško izvući se iz vreće u hladnu sobu, obuti tvrde cipele te doručkovati u jakni, kapi i rukavicama.

Unatoč svemu, hodanje uvijek započinje veselo. Dan je opet vedar i takvo vrijeme odmah odagna sav nakupljen umor i zlovolju. Skuplja se nova energija, veselje i elan, sve zapažamo, često zastajemo i slikamo. Kako se dan približava kraju, umor je sve veći, a raspoloženje pada. Sunce zalazi, vjetar jača i počinje studen. Opažanja se smanjuju

i mnogo se manje slika. Jedva čekamo da se dokopamo kampa, u kojem je, nažalost, također hladno pa će se agonija studeni nastaviti.

Vraćamo se iz Tilicho Lake Base Campa istim putom do Khangsara, gdje skrećemo prema sjeveru te iza Ghyanchanga ponovno dolazimo na glavnu stazu Annapurna treka. Njome nastavljamo sve do Yak Kharke, gdje ćemo prenoći. Ovako odmornom, put mi se čini potpuno drugačijim. Pri dolasku su siper, sumrak, umor i zima iziskivali oprez, a sada, pri povratku, sav veseo zastajkujem, slikajući orla u letu, promatrajući vrhove oko sebe, plave ovce kako pasu na visoravni i uvijek ozbiljne jakove. Pronalazim stijene nalik onima u Kapadokiji i jednu što nalikuje na isklesanu skulpturu Ivana Pavla II. Nevjerojatno je kako stanje duha i tijela utječe na percepciju!

Ručamo u Shiri Kharki. Rublje se suši na bodljikavom grmlju, a žena u malo vode pere traperice na najlonu rasprostrtom po podu, ribajući ih četkom. Voda u malom lavoru posve je smeđa. Štedljivost do krajnjih granica!

Poslijepodne se u starom Khangsaru pred nama otvorio vidik na ruševine koje neodoljivo

podsećaju na ostatke stare utvrde. Svi se pomalo čudimo tim kamenim zdanjima jer prvi put vidimo nešto takvo. U Europi bi na takvim prijevojima i istaknutim točkama bilo sve puno ostataka utvrda, kula, tvrđava ili drugih, više ili manje očuvanih fortifikacijskih objekata. Kad smo prišli bliže, vidjeli smo da to ipak nisu ostaci utvrde, već ruševine sela koje se nekoć nalazilo na negostoljubivom terenu pa su ga seljaci napustili i spustili se prema dolini, izgradivši novi Khangsar.

U dolini iza sela pase veliko stado konja i jakova. Nedugo zatim, opet se susrećemo s plavim ovcama, koje laganim i elegantnim skokovima bježe na sigurnu udaljenost i odatle nas znatiželjno promatraju. Prešavši preko prijevoja, ulazimo nakon sunca u sjenu. Slijedi dug i mučan spust po zaledenom snijegu, ledu i blatu, polako, kako se ne bismo poskliznuli i survali. U dolini prelazimo most te se više-manje po izohipsi lagano dovlačimo do Yak Kharke. Tamo je velika gužva. Blagovaonica je prepuna, peć se loži jakovim izmetom, što ne miriše baš najbolje, ali toplo je – a to je najvažnije.

Što možemo naučiti od američkih nacionalnih parkova?

Ivana Eterović, Lovran

Američki se koncept nacionalnoga parka razlikuje od europskoga ponajprije u tome što zaštitom nisu obuhvaćene samo vrhunske prirodne znamenitosti, već i lokaliteti povijesne i kulturne važnosti. Odatle proizlazi velik broj američkih nacionalnih parkova; ukupno ih je, naime, čak 409! Trideset je kategorija zaštite, a najvišu razinu ima 58 nacionalnih parkova. Njihova je uprava centralizirana, a Služba za nacionalne parkove (National Park Service, u dalnjem tekstu: NPS) jedan je od

odjela Ministarstva unutarnjih poslova i upravo ove 2016. godine slavi svoj stoti rođendan. NPS-ova je misija očuvanje prirodnih i kulturnih resursa i vrednota, kako bi sadašnji i budući naraštaji mogli u njima uživati, učiti o njima i biti njima nadahnuti, što je vidljivo iz svake njegove aktivnosti. Premda vjerojatno malo tko zamišlja SAD kao primjer države koja se uzorno skrbi o zaštiti i očuvanju prirode, američki su nacionalni parkovi po mnogočemu besprijekorni; osnovno načelo kojeg se drže jest načelo minimalne

Na ulazu u Nacionalni park Grand Canyon

Podsjetnik na etiku - Ne ostavljam ništa osim tragova svojih stopa

intervencije, a ako su zahvati nužni, provode ih u ograničenu opsegu.

U završnom članku iz ove serije odlučila sam stoga upoznati čitatelje s izdvojenim aspektima divljenja vrijedna NPS-ova djelovanja i organizacije na temelju konkretnih iskustava na terenu, koje sam upoznala i doživjela tijekom svojega posjeta djeliću toga golemog svijeta. Čini mi se da je ono čemu nas NPS može najviše podučiti njegova izvrsna organiziranost, izrazita praktičnost, promišljena ekonomičnost, načelna demokratičnost te ono što nama počesto nedostaje – prvorazredna dalekovidnost.

Na prvome mjestu izdvajam izvrsnu NPS-ovu službenu web-stranicu, koja mi je bila najboljom prijateljicom tijekom nekoliko mjeseci osmišljavanja i planiranja naše avanture na američkome istoku i Divljem zapadu, a koju ne mogu dovoljno nahrvaliti. Upravo se na njezinu primjeru dobro ogleda načelo demokratičnosti: velik dio promidžbenog materijala u vlasništvu ili izdavaštvu NPS-a može se preuzeti s njegove službene web-stranice, čime se načelo »znanje dostupno svima« ne samo promovira nego i izravno potvrđuje u praksi. Ako NPS nema informaciju koja posjetitelju treba, na raspolaganju mu je odgovarajući broj telefona ili poveznica. Svaki nacionalni park ima svoje posebno, iscrpno »poglavlje« na službenoj web-stranici, na kojoj se može doznati sve najvažnije: npr. kako doći do parka, koje je radno vrijeme

i cijena ulaznice, ima li mjesta za kampiranje i jesu li postojeća već popunjena, kojim se aktivnostima možete baviti u parku (npr. planinarenjem, penjanjem, ribolovom, biciklizmom), treba li pribaviti kakvu posebnu dozvolu (npr. za penjanje ili kampiranje), kakvi su trenutačni vremenski uvjeti (npr. predviđanje opasnosti od iznenadnih oluja, tzv. *flash floods*, koje mogu neinformirano posjetitelja kojega od uskih kanjona, tzv. *slot canyons*, neočekivano dovesti u smrtnu opasnost iako se dogode kilometrima daleko) ili stanje na cestama (npr. je li koja cesta zatvorena i treba li koristiti alternativnu rutu, čime se štedi i vrijeme i novac). Besplatno se mogu preuzeti brošure, zemljovidovi (katkad čak i detaljni zemljovidovi), pojedine knjižice i parkovne službene novine, saznati koje se planinarske staze nude, u kakvu su stanju, koliko vremena iziskuje njihov obilazak i koliko su naporne...

Web-stranica NPS-a ne sadrži samo informacije važne za planiranje, već je ondje i respektabilan edukacijski materijal. Na temelju iscrpnih informacija, primjerice o parkovnoj bioraznolikosti (flori i fauni) ili geološkim obilježjima, činjenica tipa »jeste li znali«, fotografija i drugih multi-medijskih priloga, posjetitelj može doista mnogo naučiti i izvrsno se pripremiti.

A to je tek neznatan dio ponude NPS-ove službene web-stranice! Isto načelo NPS primjenjuje i na društvenim mrežama, informirajući redovito posjetitelje o aktualnim uvjetima u parku (npr. objavom snimke koja prikazuje kako je nedavna poplava uništila cestu u NP-u Joshua Tree ili pak objavom cijelovitih epizoda dokumentarnoga filma o nacionalnom parku Grand Canyon) i dijeleći kuriozume iz njegove prošlosti (npr. fotografije s početka 20. stoljeća), ali uvijek s naglaskom na edukaciji. Čudake poput mene posebno raduje što na taj način mogu ostati u virtualnom kontaktu sa svojim omiljenim nacionalnim parkom dugo nakon posjeta.

Na terenu posjetitelj može besplatno preuzeti službene parkovne novine i brošuru, koji sadrže općenit zemljovid parka s označenim važnim punktovima (npr. sanitarnim čvorom, pitkom vodom ili zonom za piknik, što je posebno važno za primjenu etičkih načela »Leave No Trace«, o kojima se nedavno pisalo i u ovome časopisu) i svim stazama, osnovne podatke o zaštićenom

području (npr. kada je i zašto ono proglašeno nacionalnim parkom, koja su mu osnovna obilježja) te upozorenja o onome na što treba pripaziti (npr. na otrovnice u nacionalnim parkovima Joshua Tree i Saguaro ili dehidraciju u parku Grand Canyon, na način spremanja hrane na drvetu preko noći – prilikom kampiranja, a radi zaštite /od/ medvjeda u NP-u Great Smoky Mountains) i sl.

NPS stavlja jak naglasak na edukaciju: informiranost i educiranost predvijet su za primjereni planiranje, dobru organizaciju i uspješno ostvarenje posjeta pojedinom parku. To djeluje trivijalno samo na prvi pogled, jer je imajući na umu golem broj posjetitelja godišnje, posve razumljiv i opravdan napor NPS-a da u svakom pojedincu probudi svijest o odgovornosti.

Ulazak je besplatan za djecu do petnaest godina, a tako i za osobe s invaliditetom, vолонтерe i aktivne vojнике, no pripadnici potonjih triju skupina moraju – naravno, besplatno – izraditi svoju propusnicu kako bi mogli dokazati svoj

poseban status (*Access Pass, Volunteer Pass, U. S. Military Pass*). Osobe starije od 62 godine mogu zatražiti doživotnu propusnicu, a platiti moraju samo 10 dolara prilikom njezine prve izrade (*Senior Pass*). Pojedinci koji ne pripadaju ni jednoj od tih skupina mogu kupiti godišnju propusnicu, čija je cijena 80 dolara, a koja omogućuje besplatan ulazak u svako područje obuhvaćeno nekim oblikom federalne zaštite (*Interagency Annual Pass*). Ta propusnica može imati dva nositelja (koji se potpisuju na poleđini propusnice), od kojih svaki može povesti još tri odrasle osobe, no jednu propusnicu mogu istovremeno rabiti samo četiri osobe. Drugim riječima, svaka osoba iz četveročlane skupine dobiva pristup svim područjima pod federalnom zaštitom za samo 20 dolara godišnje, što vrijedi za svih 127 nacionalnih parkova u koje se ulazak naplaćuje. Premda se godišnja propusnica u konačnici isplati više od pojedinačne ulaznice, treba istaknuti da pojedinačne ulaznice uopće nisu skupe. Navodim kao primjer NP Grand Canyon,

Oasis of Mara Visitor Center, NP Joshua Tree

Diskretna poučna ploča u NP Joshua Tree

gdje je cijena jedne ulaznice (po osobi) 15 dolara, a one za četiri odrasle osobe (po automobilu) 30 dolara, pri čemu ulaznica uvijek vrijedi sedam dana (i ne mijenja joj se cijena ovisno o sezoni).

Naposljetku valja spomenuti da je petnaestak dana u godini ulazak besplatan za sve posjetitelje. Popis tih dana može se pronaći na službenoj web-stranici NPS-a. Zanimljivo je da je ulaz u Great Smoky Mountains, najposjećeniji američki nacionalni park – besplatan, no NPS bez obzira na to uvijek posluje pozitivno: ako prepostavimo da svaki treći od ukupno devet milijuna posjetitelja godišnje potroši najmanje jedan dolar, računica je sasvim jasna. To je jedan od primjera dalekovidnosti koju sam spomenula. Naravno, područja koja nisu pod federalnom zaštitom, već pod zaštitom pojedine savezne države, podliježu drugim pravilima.

Svaki nacionalni park ima barem jedan centar za posjetitelje (Visitor Center), arhitektonski

skladno uklapljen u okoliš i trodijelno strukturiran. U glavnom se dijelu svakog centra za posjetitelje nacionalni park predstavlja uz pomoć interaktivnih, multimedijskih i dinamičnih sadržaja prilagođenih svim uzrastima, a koji zorno predočuju njegove posebnosti. Oni nisu nužno spektakularni, ali su pomno osmišljeni i vrlo uspešni u uvođenju i uvlačenju posjetitelja u prirodni svijet u kojem se trenutačno nalazi. Jedna je prostorija obično pretvorena u malenu kinodvoranu, gdje se može pogledati kratak film o parku (u trajanju 15 – 20 minuta). Druga je sastavnica mala suvenirnica, koja je u državnom, a ne privatnom vlasništvu i nudi najvećim dijelom knjige i zemljovide. Uz uobičajene suvenire (npr. razglednice, magnete...) nudi nerijetko i proizvode specifične za pojedinu regiju, poput autohtonih prehrambenih artikala nastalih u mjesnoj proizvodnji (npr. čaj od kaktusa saguaro ili pekmez od različitih vrsta kaktusa u NP-u Saguaro, favorov sirup tradicionalne recepture u NP-u Great Smoky Mountains i sl.) ili rukotvorina s prostora autohtonih (indijanskih) kultura (npr. lončariju, tapiserije). Kupovinom proizvoda u NPS-ovim suvenirnicama pomaže se u održavanju nacionalnih parkova.

Treći je sastavni dio svakog centra za posjetitelje infopunkt, na kojem dežuraju rendžeri. Kod njih se mogu besplatno nabaviti općeniti zemljovidи pojedinog parka ili doznati brojne korisne informacije nužne za planiranje izleta, kao što je primjerice vremenska prognoza. S njom su rendžeri uvijek izvrsno upoznati, a od njih se može potražiti i savjet o tome što posjetiti ovisno o vremenu koje posjetitelj ima na raspolaganju.

Ugostiteljski objekti nisu unutar granica nacionalnoga parka, već su posjetitelji upućeni na neko od obližnjih mjesta. U svakom je nacionalnom parku koji smo posjetili uređena barem jedna poučna staza prilagođena i dostupna osobama s invaliditetom, što je obično svugdje posebno naznačeno, kako bi im se barem dijelom, u mjeri u kojoj je to moguće, omogućilo upoznavanje i pristup prirodi koja je pred njima.

Edukaciji se posvećuje golema pozornost. Rendžeri svakodnevno održavaju kratka predavanja o parku ispred centra za posjetitelje ili tijekom vođenja kraćih tura na terenu. Predstavljaju, primjerice, njegovu biološku raznolikost (floru i faunu) ili geološka obilježja, upoznaju

posjetitelje sa zanimljivostima iz njegove prošlosti i sl. Raspored predavanja može se naći na web-stranici NPS-a, u službenim parkovnim novinama ili u centru za posjetitelje, a može se uključiti svatko. Postoji i program prilagođen djeci (*Junior Ranger Program*), u okviru kojega djeca moraju obaviti određen broj zadatka i/ili naučiti glavne činjenice o parku, za što dobivaju značku mладог rendžera. Posjetitelj s aktivnim i odgovornim odnosom prema nacionalnom parku, a kojemu nije stalo tek pomodarski obaviti površan »check in«, može mnogo naučiti i biti neizmjerno obogaćen.

Držim vrlo vrijednim spomenuti i mogućnost volontiranja u američkim nacionalnim parkovima. Pojedinac se može prijaviti za volontiranje u području ili parku po svojoj želji, no na pojedinim područjima mora računati s visokom kompetitivnošću. Nakon predaje ispunjene aplikacije bira razdoblje, trajanje i područje rada (npr. informiranje posjetitelja, izgradnju i popravak staza, terensko istraživanje, patroliranje na terenu). U njoj precizira svoje sposobnosti, vještine i interese. Ako ga NPS odabere, mora proći posebnu obuku i može početi volontirati. Posrijedi je nesumnjivo poticajna ideja za ambicioznije pojedince željne novih iskustava!

Dopustimo naposljetku svojoj mašti da stvori utopijsku projekciju neke buduće hrvatske stvarnosti kada je o prostornoj zaštiti riječ. Skromno zamislimo da postoji godišnja propusnica kojom će

IGOR ETEROVIC

Iskopavanje fosila u Rainbow Forest Museumu

posjetitelj za određen iznos pristupačan prosječnoj obitelji moći koliko god puta zaželi ući barem u osam hrvatskih nacionalnih parkova i jedanaest parkova prirode, ako je to već nerealno očekivati za sva ona područja čiji se ulazak naplaćuje – od ukupno 420, koliko ih je danas pod nekim oblikom prostorne zaštite u Hrvatskoj. Budimo još hrabriji: zamislimo da taj iznos neće pokriti samo posjetiteljevu štenu ili vožnju panoramskim vlakom/brodom u nekome nacionalnom parku ili području, već će mu ponuditi i neki sadržaj te omogućiti da doživi prirodu u kojoj se nalazi, nauči nešto o njezinoj posebnosti i shvati razloge zbog kojih je uopće treba čuvati. Ako je izgradnja centra za posjetitelje nemoguća misija, opskrbimo posjetitelja barem besplatnim informativnim brošurama, osmislimo poučne ploče koje će nastojati prenijeti srž krajolika u koji je uronjen i obučimo djelatnike makar za jedno kraće predavanje o njegovoj bioraznolikosti. Trenutačna praksa na pojedinim hrvatskim područjima pod prostornom zaštitom, nažalost, ne pridonosi odgoju odgovornoga i ekološki osviještenoga građanina koji će moći razumjeti potrebu zaštite i očuvanja prirode.

Jesmo li nakon svojega američkog iskustva moja obitelj i ja nezadovoljni načinom upravljanja pojedinim hrvatskim nacionalnim parkovima samo zato što smo razmaženi tijekom devetomjesečnog boravka s one strane Atlantika ili je njihov odnos prema posjetiteljima doista potrebno mijenjati iz temelja, čitatelj će lako prosuditi sam.

Poučna ploča u NP Grand Canyon

Tragom dječačke uspomene na Kanin

Tomislav Friščić, Ivanec

Sgodinama, s vremenem na vrijeme, zbivaju se događaji za koje jednostavno mislite da su predodređeni, da se jednom moraju dogoditi. Katkad nam se, bilo da smo je vidjeli na fotografiji, televiziji ili o njoj nešto čuli, neka planina ušulja u misli. Neke žarko želimo posjetiti, a na nekima smo već bili, ali mislimo da se na njih vjerojatno više nikad nećemo vratiti. Upravo u tome i jest radost i nepredvidljivost života. Nikad ne reci nikad!

Početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća, kad sam pohađao osnovnu školu, svaki mi se planinarski izlet činio kao malo maturalno putovanje. Bez obzira na daljinu, svaki mi je izlet bio zanimljiv jer sam stekao neko novo iskustvo. Naravno, duža putovanja i višednevni izleti bili su ipak nešto posebno. U ta sam davna vremena upoznao Kanin, daleku planinu na granici s Italijom, višu od 2000 metara. Tada mi je bilo posebno privlačno to što je gotovo do vrha vozila

žičara. I još k tome kakva! A sve to u vrijeme kad su cestama još naveliko lupali »fićeki«. Sve je sličilo priči iz budućnosti.

Pogled na Tršćanski zaljev i more, obrisi talijanskih planina, ljeto – a gore snijeg! Ta mi se slika urezala u sjećanje za čitav život. U školi, pa i mnogo poslije, gdje god sam o tome govorio, gotovo sam uvijek uspio oduševiti svoje slušače. Kanin!

Godine su prolazile, a s njima su se redali bregi, gore i planine, neki i više puta, ali je slika Kanina uvijek ostala u mojim mislima i sjećanju. Zato i nije čudo što me je – kad sam u proširenoj Slovenskoj planinarskoj obilaznici pročitao da je Kanin obvezna točka – obuzeo poseban osjećaj, kao kad se trebate naći s dragom osobom koju jako dugo niste vidjeli. Tim više što se onom prilikom nije išlo ni na vrh niti do planinarskog doma, već samo do gornje stanice žičare. U svakom slučaju, imao sam nedovršena posla.

Sjenoviti tereni u
vršnoj zoni Kanina

TOMISLAV FRIŠČIĆ

TOMISLAV FRISČIĆ

Na neke se stvari ne može utjecati. Uvijek bi se nešto ispriječilo. Nekoliko sezona zaredom nije dolazio pogodan trenutak da se uputim i na to željeno odredište. No, i na Kaninu je došlo do znatnih promjena. Zbog tko zna kojih razloga, prije spomenuta, legendarna žičara iz Bovca prestala je voziti. U godinama koje su slijedile nakon moga prvog posjeta šire je područje Kanina postalo prava skijaška Meka, prepleteno sustavom žičara koje su spajale slovensku i talijansku stranu. Ondje su svoje mjesto pod suncem pronašli i speleolozi, i paraglajderi, dakako, i planinari, i to svih sklonosti. Za Kanin je prekid rada žičare, barem što se slovenske strane tiče, bio velik korak u prošlost, u vremena kad je slovio kao teško pristupačna planina, do koje je trebalo dugih osam sati uspona iz doline, točnije iz Bovca.

Što je mnogo – mnogo je, a vremena nikada dovoljno. Stoga nam se uspon iz Italije činio jednim logičnim rješenjem. Uspon počinje s Nevejskoga prevala (Sella Nevea, 1162 m), do kojeg

stizemo preko Kranjske Gore, prijelaza Rateča i Trbiža (Tarvisija), gdje skrećemo lijevo. Može se i preko Bovca, pa preko prijelaza Predela, pa opet do slikovitoga Rabeljskog jezera. Uglavnom, s prijevoja vozi žičara koja vam, ako niste škrtili, prišteduje dva sata ili dobrih 700 metara uspona do planinarskog doma Celso Gilberti (1850 m). Dom se nalazi samo nekoliko minuta od gornje stanice žičare. Idete li žičarom ili pješice, svakako će vas se dojmiti gotovo okomite stijene obližnje Bele peći (2146 m).

Od doma postoje dva prilaza vrhu Kanina. Lijevo se ide po skijaškoj stazi do Prevala, prijevoja ispod Prestreljenika (2499 m), pa zatim na vrh Kanina (2587 m). Ima oko pet sati uspona, a put se ubraja među zahtjevne. Na nekoliko je mjesta potreban veći oprez, a klinova i sajli gotovo da i nema. Desno od doma počinje staza koja također vodi na vrh Kanina i na kojoj se nešto dalje nude dvije mogućnosti: put »Julia« i put preko Vrha Krnice (2441 m), »feratom« Rosalba – Grasselli.

Mi smo izabrali feratu »Julia«. Put preko Vrha Krnice još je teži.

Ferata »Julia« ili »Via ferrata divisione Julia« (naziv koji u Sloveniji nije popularan zbog uloge te alpske divizije u Drugome svjetskom ratu), najomiljenija je ferata koja s talijanske strane vodi na vrh Kanina. Put se u početku strmo penje do prijevoja (2005 m) koji kaninski masiv dijeli od Bele peći, gdje se nalaze ostaci vojnog objekta iz Prvoga svjetskog rata. Staza dalje vodi po vrlo komotnoj i ugodnoj mulatijeri prema zapadu, kroz izbrazdano kraško polje, karakteristično za to gorje. Početkom ljeta na tom dijelu puta može biti snijega, no sada ga, početkom kolovoza, nema.

Ubrzo dolazimo do račvanja na kojemu skrećemo lijevo i odmah se počinjemo oštro uspinjati prema kaninskom ledenjaku, točnije, njegovim ostacima. Put kroz sipar nikad nije ugodan, ali se nikako ne može izbjegići, sve do početka ledenjaka. Ledenjak se ispočetka čini malenim i blagim, no prvi dojam zavarava. I u to je doba godine potrebno koristiti dereze i cepin, osobito u gornjem dijelu, gdje put vodi podno stijene, tik

Ubrzo se stiže na policu, pa opet slijedi sustav sajli, pa polica, pa se skreće nalijevo, a zatim opet strmo uvis...

Napokon se pojavljuju toliko željene metalne stube. Bez njih se kroz gotovo okomit kamin ne bi moglo uspeti. U gornjem se dijelu mora pripaziti i na mogućnost padanja kamenja. Cijelo je vrijeme oko vas jako mnogo »zraka«, po čemu je ta ferata i poznata, pa tih, ne tako dugih 150 metara penjaja, svakom, pa čak i »izbirljivom« visokogorcu, može biti sasvim dovoljno užitka za jedan dan.

Kada izbijete na greben, ostaje vam još razmjerno laganih četvrt sata do vrha. Imate li sreće s vremenom, vrh će vas nagraditi dojmljivim vidikom. Tik do vas je Mali Kanin, pa Krnica, zatim Montaž i Viš. Zapravo, tek sada, kad vam se pogled izgubi u tom prostranstvu, vidite da Kanin nije baš mala planina.

Budući da nam je penjanja i trenja, ponajviše po prstima, bilo i više nego dosta, poslušali smo savjet jednoga slovenskog planinara kojeg smo sreli na grebenu te se na polaznu točku spustili preko Prevala. I nismo pogriješili. Malo nas je

Pogled na Tršćanski zaljev i more, obrisi talijanskih planina, ljeto – a gore snijeg! Ta mi se slika urezala u sjećanje za čitav život. U školi, pa i mnogo poslije, gdje god sam o tome govorio, gotovo sam uvijek uspio oduševiti svoje slušače. Kanin!

prije početka penjačke dionice puta. U nastavku uspona trebat će vam i pojas za samoosiguranje.

Na prvi pogled, ulazak u feratu ne djeluje posebno zahtjevno: pred vama je okomita stijena i dugačka sajla. Ali nešto nedostaje: nema onih metalnih stuba pa da lijepo staneš na njih i komotno se penješ uza sajlu. Živjeli Talijani i njihove »ferate«! U tome je razlika između Italije i Slovenije, to jest, njezinih osiguranih putova, gdje se takav »propust« zasigurno ne bi mogao dogoditi. Ovdje se rukama uhvatiš za, doduše, gotovo potpuno novu sajlu i u mokroj i skliskoj stijeni tražiš bilo kakav usjek ili izbočinu koja bi ti omogućila sigurno napredovanje. Ako usto nemaš ni rukavice za ferate, »užitak« je prvorazredan. Iako uspon po toj goloj stijeni i nije tako dug, niti je stijena visoka, zbog stalnog traženja mjesta na koje možemo stati, čini se prilično dugotrajnim.

u početku zabrinjavala satnica, osjećaj da je taj smjer predug i da ćemo zakasniti na posljednji polazak žičare, ali zabrinutost se ubrzo pokazala nepotrebnom. Spust preko vršnog dijela uvijek iziskuje oprez, ali ne predstavlja teškoću pa nije potrebna posebna oprema. Dovoljne su dobre cipele i siguran korak. Nakon početnog spuštanja, staza je dalje gotovo vodoravna, što uz lak teren omogućuje vrlo brzo kretanje.

Ispod Prestreljenika dolazi se na nekih četvrt sata od planinarskog doma Petra Skalarja, a još malo dalje, na Prestreljeniškim podima, nekadašnja je gornja stanica kaninske žičare, gdje sam bio prije mnogo godina. Danas čitav okoliš djeluje tužno jer prostorom dominiraju porušeni stupovi. Ali, kao nekim čudom, baš taj dan, kad smo se vozili prema Italiji, čujemo na radiju da je grad Bovec dobio veliku donaciju za popravak žičare.

I neka onda netko kaže da se stvari dogadaju slučajno!

Za nekoliko smo minuta na vrhu Prestreljenika, a zatim se spuštamo do Prevala, odakle se većim dijelom krećemo po skijaškim prugama do naše polazne točke kod planinarskog doma »Gilberti«. Putem susrećemo planinare, uglavnom Slovence, koji za uspon i silazak također odabiru tu varijantu.

Iako prema daljinarama od vrha do vole treba četiri sata, uspjeli smo doći za dva i pol. Ukupno je za nama oko šest sati hoda i 750 metara uspona, od čega 150 m čistog penjanja. Držim da je »Via Julia« u literaturi ocijenjena prelakom te da je za kategoriju teža nego što se sugerira, tako da penjača može neugodno iznenaditi, pogotovo kada je podloga mokra i skliska. Opisani put nije za svakoga, a zahtijeva osim kompletne visokogorske

opreme i prilično iskustva. No zato svakom onom koji je uspije i može prijeći nudi sve ono što se u visokogorju traži: snijeg, ledenjak, prostranstvo, napeto penjanje, izvrstan vidik i mnogo, ali ne i previše hodanja po raznolikom terenu. Na kraju puta čeka vas lijep planinarski dom, koji nudi svu onu vrevu civilizacije u obliku vojske izletnika što se dolaze »nadisati gorskoga zraka« bez ikakvih npora.

Uspio sam se, eto, nakon svih tih godina, vratiti Kaninu, ali ovaj sam ga put imao priliku upoznati i promotriti mnogo pomnije i intimnije. Djeca vide stvari na jedan način, a odrasli na posve drugačiji. Kako godine prolaze, ni sami nismo sigurni koji je od njih ispravniji, čija je slika stvarnija i koja uistinu dočarava i pronalazi stvarnu istinu i ljepotu viđenoga. Tko zna? Kanin zasi gurno zna. Posjetite ga i provjerite sami!

Pozitivna energija bosanskih piramida

Valentina Bušić, Osijek

Večernji posjet magičnoj bosanskoj prijestolnici

Inspirirani misterioznom tajnom bosanskih piramida, članovi HPD-a »Bršljan-Jankovac« iz Osijeka uputili su se razotkriti sve velom obavijene tajne o tom neobičnom mjestu. U petak, 1. travnja, ispunjeni uzbudenjem, krećemo na put, u neobičnu avanturu, ne znajući što nas čeka. Sunce je već zašlo, a mi ulazimo u Sarajevo s riječima pjesme »Sarajevo ljubavi moja« Kemala Montena na usnama. Tisuće treperavih svjetala oduzimaju nam dah. Nisam dosad imala priliku upoznati Sarajevo pa mi je izlet još draži.

Na Baščaršiji nas dočekuju naši dragi domaćini Hamdo i Lora. Oni su nam uljepšali ovaj vikend. Budući da je put bio dug, svi smo već

ogladnjeli pa žurimo kušati sarajevske čevape u jednoj od brojnih sarajevskih čevabdžinica. Nakon večere naši nas domaćini vode u razgledavanje Sarajeva. Obilazimo džamiju, jedan od najimprezivnijih sarajevskih spomenika, koja u večernjim satima pod reflektorima izgleda kao neka tajanstvena ljepotica. Posjećujemo i galeriju likovnih umjetnosti te u romantičnoj šetnji uz Miljacku upijamo mjeseceve zrake, diveći se pritom starim, orijentalnim mostovima. Zatim i Gradsku vijećnicu, koja je noću posebno lijepa zbog zanimljivog osvjetljenja. Posebnu su draž noćnom lutanju ulicama Sarajeva dali šumovi Miljacke i čarobni noćni prizori.

Pozdravljamo se s domaćinima i odlazimo u simpatični motel »Bosnia«, koji se nalazi na osami,

Bosanske piramide

Članovi HPD-a »Bršljan-Jankovac« na vrhu Zvijezde (1349 m)

okružen prirodom. Žao nam je rano usnuti pa se okupljamo i večer provodimo pripovijedajući viceve. Kažu da je smijeh najbolji lijek. Ako je tako, nakon ove večeri trebali bismo dugo biti zdravi. Budući da nas sutradan očekuje ozbiljna hodnja, ipak u sitne sate odlazimo na počinak. Svi brzo tonemo u san, uz šum rječice koja žubori pored hotela.

Susret s izvorima pozitivne energije

Osvanulo je subotnje jutro. Čili i veseli, s nestrpljenjem iščekujemo susret s izvorima energije. Već pri posjetu prvoj piramidi, Piramidi bosanskog Zmaja, osjećamo u zraku snagu i raskoš planine te napajanje pozitivnom energijom. Griju nas ljepota krajolika, znatiželja i iščekivanje.

Nakon posjeta Piramidi bosanskog Zmaja upućujemo se na Bosansku piramidu Mjeseca. Visoka je 190 metara, a do nje vodi stubište od nekoliko desetaka stuba. Visoko gledamo svisoka. Predivni vidici, predivni pejzaži, proljeće je u zraku. Stižemo u debelu hladovinu kod Dževde, gdje se na vatrici lagano kuha kava. Na naše iznenadjenje, domaćin nas je poslužio kavom na vrhu piramide.

Istine i mitovi o bosanskim piramidama

Nakon obilaska Piramide Mjeseca upućujemo se ponovno u Visoko. Tamo ostavljamo »turističku«

grupu, koja ostaje u obilasku grada, a mi upoznajemo vodiča Mensura, iza kojega su brojni osvojeni planinski vrhovi. On nam otkriva zanimljive istine i mitove o bosanskim piramidama. Kaže kako je znatiželjnog istraživaču Semiru Osmanagiću zastao dah kad je ugledao brdo Plješevicu, skladnih linija i pravilnih trokutastih padina. Plješevica je nazvana Piramidom Mjeseca, a brdo Visočica Piramidom Sunca. Treće brdo, koje je narod zvao Krstac, prekršteno je u Piramidu Zmaja. Saznali smo kako je istraživanje Piramide Sunca postao jedan od uzbudljivijih arheoloških projekata današnjice. Imali smo doista privilegiju obići tu najvišu piramidu i doživjeti njezinu energiju.

Napajanje energijom

Obilazimo stari grad na vrhu Visočice. Odatle se šire rajske vidice na planine Vranicu i Bjelašnicu, čiji su vrhovi još uvek zaognutni snijegom.

Sinergija piramida i planinara

Nastavljamo do koncentričnih kružnica, kako bismo se tamo napajali dodatnom pozitivnom energijom. Svi su dobro raspoloženi. Osmjesi od uha do uha i zadovoljna lica hodača govore više od tisuću riječi.

Stižemo do planinarskog doma »Gorani« (750 m), odličnoga mjesta za odmor i okrjeplju. Domaćini su nam osigurali hladno pivo i izvorsku vodu. Uživamo u prekrasnim vidicima, a nakon prave proljetne obiteljske fotografije upućujemo se dalje. Zastajemo nakratko kod planinarskog doma »Gorica« te se u dugoj šetnji spuštamo u Visoko.

Po dolasku u motel ugodno nas iznenađuje broj gostiju na bosanskom sijelu. Zabavno je i veselo, a u priči i plesu vrijeme proleti. Nismo se ni snašli, a već su otkucavali sitni sati. Treba ipak malo odspavati prije nedjeljnog uspona.

Zvijezda – planina okupana šafranima i visibabama

Dom »Mekuše« smješten je u srcu crnogorične šume na planini Zvijezdi u srednjoj Bosni, između Vareša i Olova. Šuma odiše zelenilom i mirom te nam podaruje sag popločan bajkovitim, ljubičastim šafranima. Nema planinara koji barem jednom slikom nije ovjekovječio posjet tom

nestvarnom krajoliku. Naš dragi domaćin Hamdo vodi nas na vrh planine Zvijezde. U koloni, jedan iza drugoga, lako stižemo do najvišega vrha, 1349 metara iznad razine mora. Na vrhu nas oduševljava šumski sag okupan beskrajnom bjelinom visibaba. Nakon brojnih fotografija zapjevali smo i riječi slavonske himne »Ne dirajte mi ravnicu!«.

Vrijeme brzo leti i treba se spustiti do doma. Svraćamo još samo do glavne atrakcije dana, »kućice Adama i Eve« u blizini planinarskog doma. Nakon gozbe na otvorenom idemo prema autobusu, ispunjeni tisućama dojmova o ovom nesvakidašnjem mjestu.

Je li to čudo prirode ili djelo ljudske ruke?

Znanost će, naravno, reći jesu li planine kod Visokoga čudo prirode ili djelo ljudske ruke, ali običan čovjek ipak vjeruje samo onome što vidi, a tamo se ima što vidjeti. Doista, nema ljepšeg ni pitomijeg mjesta, a niti čudnijeg i nepriličnijeg imena. Pamtit ćemo izlet po simpatičnom gradiću, rijeci Fojnici koja nespretno vijuga i slavnim piramidama koje ga okružuju. Ne mogu reći da sam već bila na mjestu na kojem kompasi polude i na kojem rastu neobične trave kakvih nema nigdje drugdje osim na padinama Visočice, Krstaca i Plješevice.

A što je s energijom? Nikad nije bilo više pozitivne energije nego na ovom izletu! Pamtim samo vesele osmijehe, zadovoljstvo, entuzijazam, dobročinstvo, ljubaznost, velikodušnost, darežljivost, nesebičnost, plemenitost, pristojnost, radost, zadovoljstvo i sreću. Nije li to dovoljno razloga da opet posjetimo piramide?

Hvala Vladimiru Đekiću za organiziranje toga predivnog izleta te za nesebičnu skrb o svim sudionicima. Hvala našim dragim domaćinima iz PD-a »Visočica« u Visokom, Hamdi, čovjeku široka srca i dobre duše, šarmantnom i zanimljivom gospodinu koji nam je svojim vedrim i veselim pričama vikend učinio nezaboravnim. Hvala Lori, koja nam je za kratko vrijeme uspjela približiti magičnu bosansku prijestolnicu. Hvala Mensuru, koji nam je otvorio dušu bosanskih piramida. Iako se nisam napila vode iz izvora na Baščaršiji, vratit ću se u Sarajevo i Visoko, gradove koji odišu šarmom, mistikom i ljepotom. Hvala svim sudionicima, koji su zračili toplim iskricama na ovom predivnom izletu okupanom najljepšim vjesnicima proljeća – suncem, vedrinom i zadovoljstvom.

Sag okupan šafranima na planini Zvijezdi

Mulatijerom na Svetog Iliju

KREŠIMIR ČANDRIĆ

Krešimir Čandrić, Osijek

P

očetkom prošlog stoljeća konji, mule i magarci bili su glavno prijevozno sredstvo u teško pristupačnim krajevima. Naše planine i otoci bili su puni života. Na Velebitu, Biokovu i drugim dalmatinskim planinama i danas se na svakom koraku vide tragovi života i boravka ljudi – pojate, suhozidi, napuštena sela, podivljali maslinici. Život je bio težak, ali ljudi se nisu pitali isplati li se to ili ne, nego su radili, gradili i podizali svoje obitelji. A onda su prošli ratovi i došla nova vremena, nove mogućnosti. Ljudi odoše iz planina za lakšim životom. Tako su i moji iz Dalmacije došli u Slavoniju. Ljeti smo se vraćali u bakinu Makarsku i tako sam prvi put kušao planinu. Popeo sam se iz Makarske na Vošac. Bilo je to davno. Od tada ne mogu bez Biokova, Velebita i njihova mira.

Ove smo se zime za Silvestrovo spustili do Dalmacije. Hladno je, a vrijeme je lijepo. Dani su sunčani, prohладни, bistri. Vidljivost sjajna. Ljudi malo. A Biokovo – vuče... Samo što su dani kratki. Popet ćemo se na Svetog Iliju iznad Gradca. Cijeli život prolazim ovuda, a na tom vrhu nikad nisam bio. Kažu da je brdo lijepo i da uspon nije dug. Za večer je najavljenog pogoršanje vremena s kišom pa treba poći što prije.

Supruga, ja i naš mali pudl vozimo se do Gradca i tu skrećemo u planinu. Jutro je lijepo i sunčano. Auto ostavljamo kod groblja. Put je dobro markiran. Hodamo polako jer je sa svakim korakom vidik sve ljepši. Netko je na kamenu napisao: »Čuvaj se!«.

Staza je konjski put, mulatijera. Iz borove šume izlazimo na sipar i krećemo

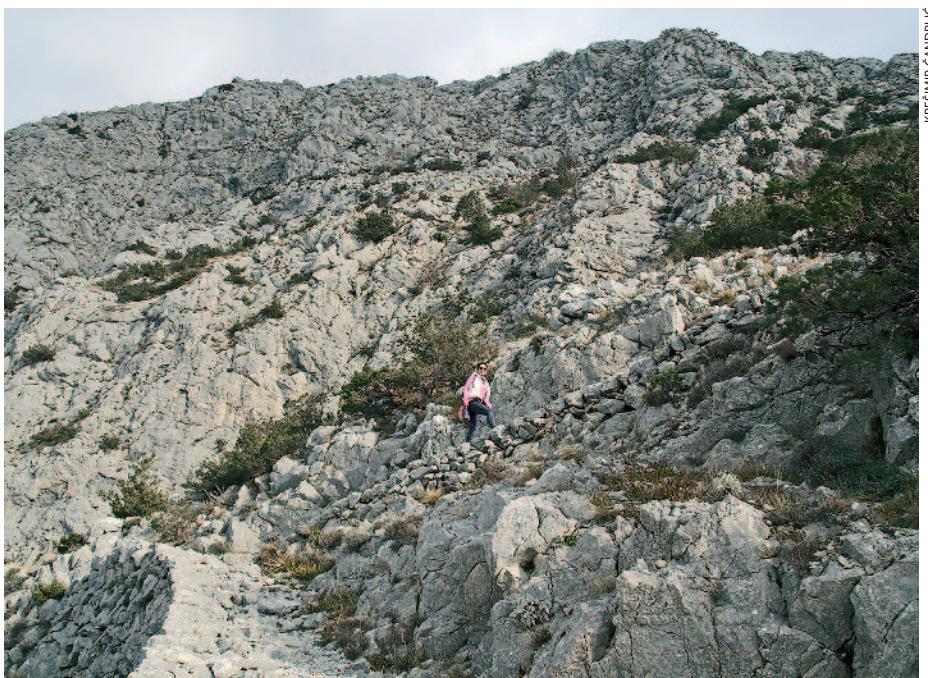

KRŠEŽMIR ČANDRLIĆ

**Ljudi odoše iz planina za lakšim životom.
Tako su i moji iz Dalmacije došli u
Slavoniju. Ljeti smo se vraćali u bakinu
Makarsku i tako sam prvi put kušao
planinu. Popeo sam se iz Makarske na
Vošac. Bilo je to davno. Od tada ne mogu
bez Biokova, Velebita i njihova mira**

prema grebenu. Sada se tek širom otvaraju vidici. No, vrijeme se postupno kvari i počinju se navlačiti oblaci. Oni putuju s jugoistoka, a puše sa zapada. Mulatijera zavija preko sipara, uspinjući se prema grebenu između Sv. Paškala i Sv. Ilije. Pod grebenom je put sve zavojitiji. Potporni zidovi mulatijere, slagani davno, s mnogo truda, sjajno su se ukloplili u prostor. Na zapadu se vide otok Hvar te greben Rilića i Biokova. Nigdje nikoga...

Kao i na Velebitu i Biokovu, i na Grabovici postoje brojni znaci da je život ondje nekada bujao i da su ljudi živjeli od zemlje. Prelazimo greben. Opet između oblaka dolazi sunce. Mulatijera nastavlja prema sjeveroistoku, prema Staševici, a nas markacija vodi na jug, prema Svetom Ilijom. Put je dalje, kako to lijepo opisuje prof. Željko Poljak, markirano bespuće. Ovo je izvrsno markirano bespuće. Uspon je sve strmiji kako se približavamo vrhu. Bojimo se da ne počne kiša jer tada ovo skakanje s kamena na kamen ne bi bilo nimalo ugodno. Vjerojatno na to upozorava natpis s početka staze – »Čuvaj se!«

KRŠEŽMIR ČANDRLIĆ

Građeni put na
Svetog Iliju

Na vrhu puše i vrlo je hladno. Vidik se širi na sve strane. Na zapadu se kao na dlanu vidi Hvar, na jugu Pelješac, na jugoistoku Baćinska jezera i ušće Neretve, na sjeveru Zagora, a na sjeverozapadu Rilić i Biokovo.

Nema žiga, ali ništa zato.

Vraćamo se istim putom.

Prošao sam ovdje na jugu nekoliko mlatijera, a najljepša mi je ona koja vodi na Vošac, pa zatim ona na Sniježnicu iznad Konavala i ova, Gradac – Staševica. Ipak je prijevoj između Sv. Ilijе i Sv. Paškala najimpresivniji. Koliko uloženog truda! Nijedan daljinac ne može izmjeriti duljinu planinarskog uspona, pogotovo kad ideš prvi put. Svaki korak nudi ljepši vidik. Tu samo budale žure, ili oni koji moraju.

Na koncu, zato i planinarimo, zar ne?
Ovo je za nas bio zaista dobar početak godine.

Na vrhu Svetog Ilijе iznad Gradca

65 godina iza nas

Izabrane fotografije s izložbe »65 godina iza nas«
posvećene obljetnici Hrvatske gorske službe spašavanja

Katkad se čini da godine prolaze takvom brzinom i bremenitošću da se u sjećanju izbriše sve nevažno i ostaje samo ono što je bilo bitno, što nam je istinski dotaklo srce, ostavilo značajan trag. A zbog toga život, jedinstven, neponovljiv, neumitan kakav jest, jedino i vrijedi!

Nanizali smo 65 godina. U život Hrvatske gorske službe spašavanja utkali smo svoje živote zbog života onih koji su nas trebali i kojima smo vodení srcem i pameću došli kamo nitko drugi ne može i pružili ruku u presudnim trenucima kada je samoča najveća, a strah preplavljuje i guši nadu u spas.

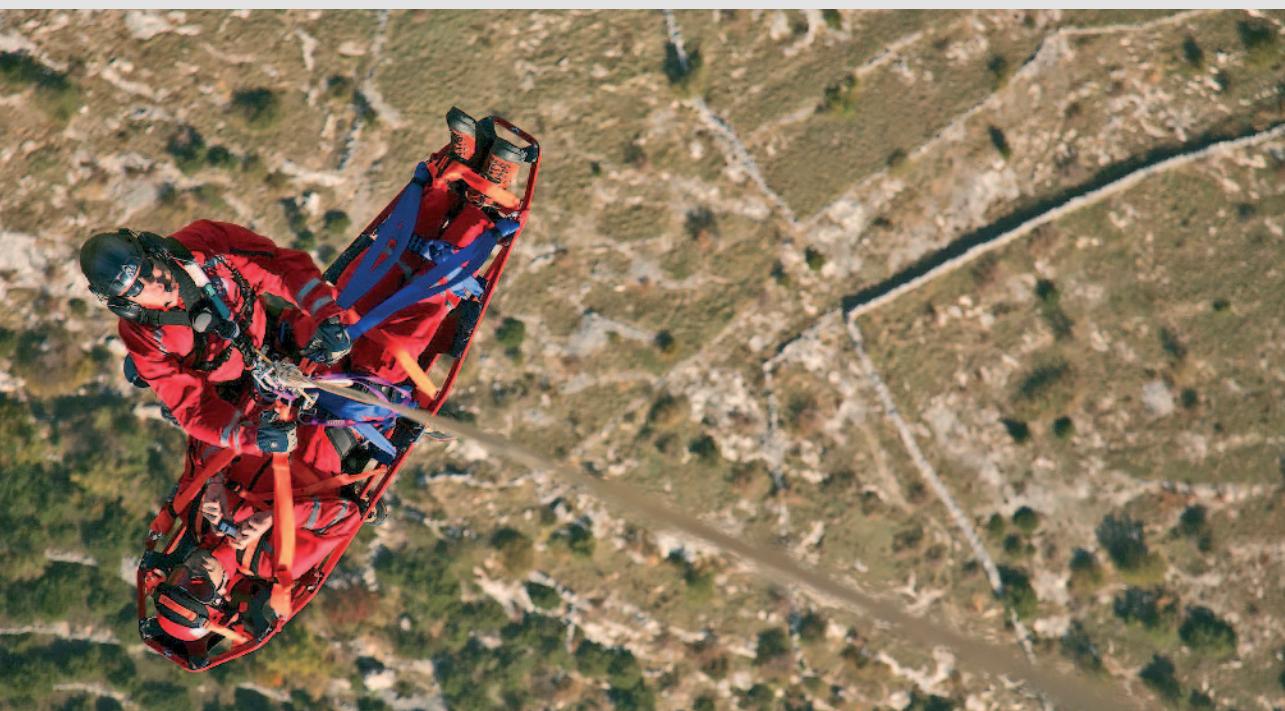
Ovaj memento na minule godine, godine besprijeckornoga, velikoga dobrovoljnog rada i odista nesebičnoga zalaganja svih pripadnika HGSS-a, onih koji su i danas s nama i onih kojih više nema, pokušali smo sažeti u odabranim fotografijama. Skromno i nedostatno da obuhvatimo sve – sve one duge sate vježbanja, učenja, pripravnosti, duge mrzle dane i noći potraga, nastojanja i najdubljega ljudskog nadanja i preispitivanja u neizvjesnosti hoćemo li stići na vrijeme, hoćemo li sačuvati nečiji život, sve one nebrojene ultimativne trenutke iskričavoga, brzog davanja najboljih odgovora na svu težinu, rizike i zahtjevnost pružanja pomoći unesrećenima, izgubljenima...

Ne mogu u okvire ovih fotografija, a niti u ove riječi, stati sve naše akcije spašavanja, naše emocije, snaga, znanje i neodustajanje. Sav naš optimizam i entuzijazam. Sav naš altruizam. Sva naša sreća kad su akcije uspješne, kad je život spašen, tuga kad su planine, hladnoće ili žege, jame ili rijeke nepobjedivo jače... Ali i ne treba. Ovo činimo za vas i za nas. Za vas, tek da vas podsjetimo da smo tu uvijek kad zatreba – najbrži, najbolji i od srca. Za nas, da se na trenutak spomenemo svega što je bilo i s osmijehom nastavimo ustrajno biti uvijek još bolji i najboljni – zbog svih onih koji nas zatrebaju i kojima hoćemo i možemo pomoći!

Hrvatska gorska služba spašavanja
priredio: Mladen Mužinić

65 godina
IZA NAS

Lara Černicki i Stašo Forenbaher: Starim cestama preko Velebita

Knjiga »Starim cestama preko Velebita« svojevrstan je nastavak knjige »Starim cestama do mora«, istih autora, koja je od objavlјivanja do danas prodana u gotovo tri tisuće primjeraka. Koncept, uspješno primijenjen u prvoj knjizi, zadržan je i u ovoj – popularan tekst o povijesnim cestama oko Velebita i preko njega, obogaćen dobrim fotografijama i preglednim kartama, a sve u obliku bedekera koji čitatelju otkriva znanu, ali i onu skrivenu kulturnu, povijesnu i prirodnu baštinu velebitskih i podvelebitskih krajeva.

Opisane ceste sagrađene su u razdoblju od jednog i pol stoljeća, od sredine 18. stoljeća do kraja habsburške vladavine, i bile su ponajprije namijenjene planskom iskorištavanju velebitskih šuma. Riječ je o sedam planinskih prometnica koje vode preko glavnih velebitskih prijevoja – Vratnika, Oltara, Alana, Baških Oštarija, Malog Halana i Prezida te uz gornji tok rijeke Zrmanje. Solidno napravljene ceste omogućile su promet i zaprežnim kolima te time olakšale putovanje, prenošenje pošte i prijevoz robe između Like i podgorskih luka. Osim poprečnih, sagrađene su i tri važne prometnice koje uždužno prate Velebit: Dalmatinska cesta kroz Liku, obalna cesta od Senja do Karlobaga i cesta koja vodi grebenom planine od Krasna do Štirovače (dalje, do Oštarija, nije asfaltirana).

Nakon izgradnje ceste su mnogo puta prilagođavane novonastalim potrebama prometa, a njihove su trase mijenjane kako bi se izbjegli najteži i najnepovoljniji odsjeci. Neke od napuštenih dionica sačuvale su se do danas u gotovo izvornom obliku kao dragocjeni

spomenici već zaboravljenoga, premda ne tako davno minulog vremena.

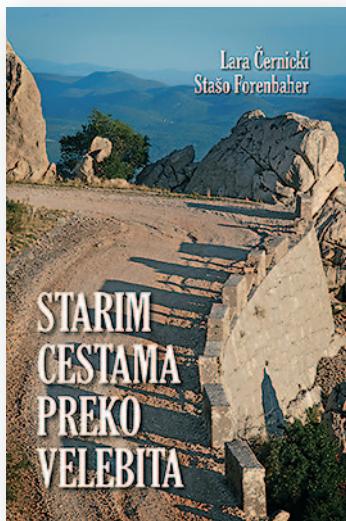
Izgradnja i brojne rekonstrukcije velebitskih cesta ugrubo se mogu pratiti na starim zemljovidima, no podaci o njihovoj povijesti šturi su i nepotpuni. Stoga su se autori zaputili na teren i sustavno obišli više od sedamsto kilometara tih starih prometnica. Od prikupljene građe satkali su mozaik koji čitateljima dočarava taj jedinstveni dio naše kulturne, povijesne i graditeljske baštine. Prolazeći raznolikim i neobično lijepim krajolicima, velebitske će vas ceste odvesti do našega najvećeg parka prirode, dvaju nacionalnih parkova, nekoliko posebno zaštićenih prirodnih rezervata i mnogih nedovoljno poznatih tragova ljudske prisutnosti, koja na tim prostorima seže duboko u prošlost.

Knjigu je izdala izdavačka kuća Libricon, a urednik je Željko Žarak. Knjiga ima 228 stranica B5 formata (15,5 x 23,5 cm) i tvrdo je ukoričena. Može se nabaviti kod izdavača po cijeni od 180 kuna (tel./fax: 01/37-76-209, tel. 091/10-01-616, e-mail: libricon@libricon.hr) ili u knjižarama.

Željko Vinković: »Biokovski vuk«

Bjelovarski planinar i suradnik »Hrvatskog planinara« objavio je u ožujku ove godine zanimljivu planinarsku knjigu pod naslovom »Planinarske dogodovštine Biokovskog vuka«. Riječ je o zbirci putopisnih, a ujedno i memoarskih članaka, od kojih su neki prije objavljeni u »Hrvatskom planinaru«.

»Biokovski vuk« popularan je naziv koji makarski SAK »Ekstrem« dodjeljuje planinarima ako u jednom potezu uspiju propješati cijelo Biokovo, od prijevoja

Dubaca kod Vrulje do doline Neretve odnosno vrha Svetog Ilijе povrh Gradca. Taj veoma zahtjevan pobjig izvelo je od uspostave nagrade »Biokovski vuk« tek nekoliko planinara, među kojima i Željko Vinković.

Knjiga svakako zaslužuje pozornost planinara, ne samo onih koji pohode Biokovo, jer se s autorovim doživljajima lako poistovjećuje svaki ljubitelj planina i planinarenja. U sedamnaest članaka isprepliću se lijepi bilogorski krajolici, prizori sa Slavonskoga planinarskog puta, ali i zahtjevni zimski usponi u Julijskim Alpama te atraktivne ture u Visokim Tatrama i Kavkazu. Vinković

nedvojbeno uvijek i svuda uživa u planinarenju, a piše s očitom namjerom da prenese svoju očaranost prirodom i planinom pa se čitatelj lako može poistovjetiti s njime i uživati prebirajući po autorovim i svojim planinarskim doživljajima. Knjiga je opremljena atraktivnim fotografijama iz planina i pretiskom novinskih članaka o Vinkovićevim planinarskim podvizima. Ima tvrde korice i 144 stranice formata A5.

Knjiga se može naručiti od autora na e-adresi zeljko.vinkovic1@bj.t-com.hr ili na telefon 098/449-989.

Alan Čaplar

U Paklenici održan ispit za naziv alpinist

Komisija za alpinizam HPS-a organizirala je nakon dvogodišnje stanke ispit za naziv »alpinist«. Održan je u subotu, 16. travnja u Paklenici, a pristupilo mu je petero kandidata. Ispitna komisija, koju su činili instruktori alpinizma Domagoj Bojko (AO PDS-a »Velebit«), Siniša Atlja (SPK »Grip«) i alpinist Nikola Šoić (AO PDS-a »Velebit«), zaprimila je do 1. travnja šest prijava, od kojih je jedna odbijena jer kandidat nije zadovoljio kriterije za pristup ispitu.

Uvjete za pristup stekli su Ivana Furlić (AO PD-a »Dubovac«, Karlovac), Đana Petrović (Riječki alpinistički klub) te Bruno Čipić, Vanja Starčević i Krunoslav Užarević, sva trojica iz AO PDS-a »Velebit«. Osim same činjenice da je ispitu pristupilo toliko kandidata, posebno veseli pristupanje čak dviju kandidatkinja. Nadamo se da će njihov izlazak na ispit i uspjeh na njemu poslužiti kao motivacija drugim članicama penjačke i alpinističke zajednice da mu pristupe.

Ispit se sastojao od dva dijela: pismenoga i usmenoga. U pismenom su kandidati morali odgovoriti na mnoga i raznovrsna teorijska pitanja, od naziva i

Odmor nakon ispita

rasporeda smjerova u pojedinim stijenama do meteologije. Uvjet za prolazak na pismenom dijelu bilo je 70 % točno riješenih zadataka. Svi su ih riješili najmanje 75 %, dok su najuspješniji ispit riješili sa 100 %-nom točnošću. Nakon pismenog dijela uslijedio je usmeni, također teorijski dio. To je bio ispit kojeg se svi budući alpinisti najviše pribavljaju jer se na njemu vrlo detaljno ispituje o raznim alpinističkim tehnikama – od najosnovnijih (npr. spuštanja po užetu) do najsloženijih (npr. spašavanja unesrećenog iz ledenjače pukotine). I u tom su dijelu svi kandidati pokazali potrebno znanje te je ispit uspješno okončan u kasnim popodnevnim satima.

Sutradan su nove alpinistice i alpinisti proveli penjući se ili pak odmarajući se od uzbudljivoga pretvodnog dana.

Nove alpinistice i alpinisti jesu Ivana Furlić, Đana Petrović, Bruno Čipić, Vanja Starčević i Krunoslav Užarević, koji će ispit u cijelosti položiti ako u šest mjeseci ispenje vrh viši od 3500 metara (to je bio jedini uvjet koji mu je nedostajao u prijavi za ispit). Ovim putem svima od srca čestitamo te im želimo još mnoštvo lijepih i uspješnih uspona.

Mia Mrbanac Užarević

21. pohod Dragojlinom stazom na Okić

Kad je prije 173 godine ilirkinja Dragojla Jarnević poduzela svoj put na klisuru Okića, zeljeći »iz one visine koja sterno u visinu viri, po Horvatskoj se razgledati«, nije pretpostavljala da će njezin uspon biti zabilježen kao prvi penjački podvig u Hrvatskoj.

HPD »Željezničar« iz Zagreba ponosno njeguje uspomenu na Dragojlu Jarnević. Dosad je organizirao već 21 pohod Dragojlinom stazom na Okić. Ovogodišnji Dragojlin pohod održan je 10. travnja. Planinari su na Okić krenuli iz Novog Sela Okićkog, koje je bilo ishodište i Dragojlinog pothvata.

Povodom 165. godišnjice njezinog uspona, 2008. godine, započeli smo obilježavanje tog pohoda na poseban način, oblačenjem u odjeću onog vremena. Te smo godine imali samo jednu »Dragojlu«, sljedećih godina već nas je bilo pet, a ove su godine, zahvaljujući suradnji s PD-om »Strilež« iz Crikvenice i PD-om »Naftaplin« iz Zagreba, na pohodu bile čak 22 »Dragoje«! One su hrabro prošle čitavu, ne baš tako lagantu stazu. Na

»Dragoje« na Okiću

starom Okić-gradu »Dragoje« su jelom i pićem dočekali drugi članovi »Željezničara«. Na vrhu Okića organizirano je fotografiranje svih žena koje su uložile trud da bi iz svojih ormara izvukle odjeću iz starih vremena. Bilo je veselo i zanimljivo!

Pohod je nastavljen kod planinarskog doma »Dr. Maks Plotnikov«, uz ples i ugodno druženje. Pohodu se odazvao 201 planinar i planinarka iz 21 društva. Bio je to još jedan lijepo proveden dan u planini, uz nadu da će nas nagodinu biti još više.

Višnja Krznarić

Uspon na Okić na tradicionalan način

PK »Ivanec« predstavlja planinarstvo mladima

Školske godine 2014./2015. u OŠ grofa Janka Draškovića u Klenovniku formirana je skupina mlađih planinara. Učenici su se učlanili u Planinarski klub »Ivanec«, a skupina mlađih planinara, zajedno s pedagoginjom i uz pomoć članova PK-a »Ivanec«, odlučila je školi pokloniti najljepši dar provedbom dijela programa male planinarske škole. Na radionicu su uz mlade planinare sudjelovali i učenici 5. i 6. razreda.

Radionica je trajala dva školska sata, ali još je nedostajalo vremena za sve planinarske priče i vježbe pa su nastavljene poslije. Na početku su mlađi planinari Josip, Blaženka, Jurica, David, Filip, Ana i Romeo predstavili okupljenima sedam svojih izleta. Vodič Tomislav Gotić govorio je o vođenju u planinama. Pitao je okupljene zašto planinare, a nakon zanimljivih odgovora upoznao ih je s vrhovima, planinarskim putovima i markacijama. Govorio je o kretanju u skupini, ponašanju i opasnostima u planinama, te o zaštiti okoliša. Naglasio je zašto su potrebni vodiči. Bilo je riječi i o potreboj odjeći, obući, ruksaku i hrani na planinarenju. Zanimljivosti

MARIJAN FRIŠČIĆ

Predstavljanje osnova planinarstva djeci u Ivancu

koje je doživio na svojim usponima podijelio je s učenicima nekadašnji učenik škole, aktivni planinar Josip Lazar. Slikom, riječima i osobnim dojmovima prikazao je učenicima uspon na Mont Blanc.

Tomislav Friščić, dugogodišnji iskusni planinar i vodič te predsjednik PK-a »Ivanec«, učenicima je predstavio svoju udrugu te se osvrnuo na plan i program ovogodišnjih izleta. Tajnik Kluba, Stjepan Kuštelega, također vodič i iskusni planinar s dugogodišnjim stažem, s Friščićem je pokazao učenicima planinarsku opremu. Tako su učenici imali priliku staviti gamaše, žabice i slično, a vježbali su i vezanje čvorova te doznali kako se s pomoću užeta može prijeći opasan put. Također su saznali što se sve stavlja u planinarski ruksak, koliko se nosi vode na pojedini uspon i kakva treba biti prehrana na planinarenju.

PK »Ivanec« veliku pozornost posvećuje radu s mlađim uzrastima, i to u OŠ Ivanec, Donja Voća i Klenovnik. U travnju je izvedena akcija »Zelena čistka«, a u lipnju je pred njima izlet u Nacionalni park Risnjak.

Nikola Nišević

Dječji svijet na Kunagori 19. ožujka

Sekcija »Čevo« HPD-a MIV iz Varaždina, u okviru koje djeluje ogrank Kijevo vrtića »Dječji svijet« Varaždin, organizirala je 19. ožujka izlet na Kuna-goru i u Pregradu.

Trideset dvoje najmlađih srdačno su u Pregradi dočekali planinarski prijatelji iz PD-a »Kunagora«. Slušajući priču obitelji Dimač, imali smo čast upoznati povijest mjesta, a bilo nam je omogućeno i razgledavanje muzeja grada Pregrade. U njemu smo vidjeli numizmatičku i rudarsku zbirku te liječničku zbirku Thierry

(Tiri), kao i ljekarnu s namještajem starim 120 godina. Pregrada je prvi grad u Hrvatskoj u kojem je počela industrijska proizvodnja lijekova.

Nakon razgledavanja muzeja i središta Pregrade, sa »zagorskom katedralom«, krenuli smo prema Lenartovim stubama. Riječ je o 436 drvenih stuba. Budući da su osvjetljene, mogu se sigurno koristiti i noću.

U planinarskoj kući dočekao nas je tajnik »Kunagore« Davor Rogina i počastio nas toplim napitcima. Izviđači iz Zagreba našim su malim planinarama pokazali vezanje čvorova, a igri i veselju nije bilo kraja. Sunčan i topao dan pogodovao je da se ovaj izlet u potpunosti ostvari.

U 15 sati podijelili smo se u dvije skupine. Polovica malih planinara krenula je put Lenartovih stuba, a druga Križnim putom. Svi smo se ponovno okupili na Trgu Gospe Kunagorske.

Koliko li samo energije, zadovoljstva i radosti mogu dati ovi najmanji planinari! Uvijek na izlet krećemo s

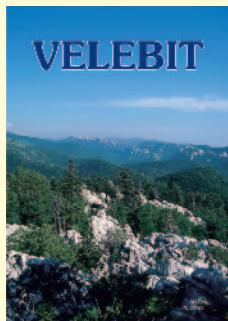

Mladi Varaždinci te njihovi roditelji i voditelji na Kunagori

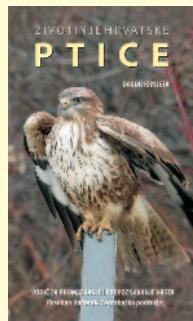
pitanjem hoće li moći, hoće li im biti teško, hoće li iscrpiti pitanja, a oni nas svojim veseljem, dobrom voljom i energijom svaki put iznenade. Stoga se za njih ne treba

bojati: mali planinari, vrijedni i odani, radosni i puni energije, čekaju s mnogo veselja svaki sljedeći izlet. Tome se i ja bezgranično veselim! Jadranka Čoklica

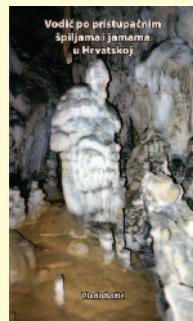
PREKO 60% POPUSTA !!!

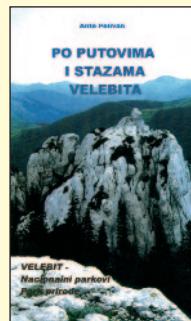
VELEBIT
Autor: **Ante Pelivan**
- fotomonografa
- bogato ilustrirana u boji
- format 30 x 21 cm
- 194 stranice
- tvrdi uvez
CIJENA: 190,00 kn

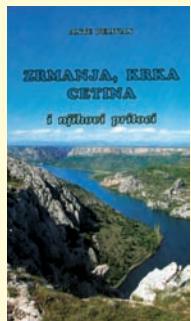
PTICE
Autor: **Davor Krnjeta**
- format 20,5 x 12 cm
- 350 fotografija u boji
- 360 stranica
- tvrdi uvez
CIJENA: 260,00 kn

VODIĆ PO PRISTUPAČNIM ŠPILJAMA I JAMAMA U HRVATSKOJ
Autor: **Vlado Božić**
- bogato ilustrirani vodić
- format 21 x 12,5 cm
- 300 stranica
- tvrdi uvez
CIJENA: 210,00 kn

PO PUTOVIMA I STAZAMA VELEBITA
Autor: **Ante Pelivan**
- bogato ilustrirani vodić
- format 21 x 12,5 cm
- 240 stranica
- meki uvez
CIJENA: 60,00 kn

ZIMANJA, KRKA, CETINA i njihovi pritoci
Autor: **Ante Pelivan**
- bogato ilustrirani vodić
- format 21 x 12,5 cm
- 192 stranice
- meki uvez
CIJENA: 60,00 kn

Ukupna cijena za svih 5 knjiga je 780,00 kn
Sadašnja AKCIJSKA cijena je **290,00 kn**
Knjige se prodaju samo u kompletu, a ne pojedinačno. (poštarnica uključena u cijenu)

EKOLOŠKI GLASNIK d.o.o.

Duga cesta III. odvojak 12, 10412 Donja Lomnica
Tel. 01/621 88 72, Fax: 01/6234-058
e-mail: ekoloski.glasnik@zg.t-com.hr
ekoloski.glasnik@gmail.com

Susret uredništava »Hrvatskog planinara« i »Planinskog vestnika«

U sjedištu Planinske zveze Slovenije u Ljubljani u ponedjeljak 16. svibnja održan je susret uredničkih odbora »Hrvatskog planinara« i »Planinskog vestnika«. »Hrvatski planinar« predstavljali su glavni urednik Alan Čaplar, članovi Uredničkog odbora Ivan Hapač, Krunoslav Milas, Vlado Božić i Faruk Islamović te suradnici Ivana Eterović i Damir Šantek, a »Planinski vestnik« glavni urednik Vladimir Habjan, članovi Uredništva Irena Mušić Habjan, Emil Pevec, Mateja Pale, Dušan Škodić, Mire Steinbuch i Zdenka Mihelič te stručna suradnica PV Hedvika Petkovšek.

Na sastanku su razmijenjena iskustva o pripremi dvaju časopisa, koordinaciji među urednicima i suradnicima, dinamici i rasporedu rada na svakom broju te o načinu odabira tema i članaka. Također se razgovaralo o broju preplatnika i nakladi časopisa te o načinu promidžbe i prodaje časopisa. Uredništvo Planinskog vestnika podrobno je opisalo način odabira i pripreme teme mjeseca i obrade tematskih rubrika. Uredništvo Hrvatskog planinara posebno je istaknulo da je Planinski vestnik od samih početka bio uzor za »Hrvatski planinar«, o čemu svjedoči i izvorni zapis na 1. stranici prvoga broja »Hrvatskog planinara« iz 1898. godine, kao i brojni kasniji primjeri.

Razgovaralo se i o digitalizaciji časopisa te o rezultatima toga opsežnoga posla. Na izložbi »Zajedno u planinama – Skupaj v gorah« koja je bila postavljena na više mjesta u Hrvatskoj i u Sloveniji posebno je bilo istaknuta stoljetna veza između dvaju časopisa, a za

IRENA MUŠIĆ HABJAN

Sastanak uredništava »Planinskog vestnika« i »Hrvatskog planinara« u Ljubljani

samu izložbu korištena je građa iz časopisa »Hrvatski planinar«.

Dogovoren je da će u časopisima biti predstavljeno više zanimljivih tema od zajedničkog interesa koje će pripremiti i razmijeniti članovi Uredničkih odbora Hrvatskog planinara i Planinskog vestnika (o zanimljivim planinarskim destinacijama u Hrvatskoj i Sloveniji, planinarskoj literaturi, zemljovidima, najave akcija i dr.). Domaćini su uredništvu »Hrvatskog planinara« darovali promotivni materijal PZS, PV i »I feel Slovenia« te knjigu Gola gora Viktora Grošelja, a uredništvo »Hrvatskog planinara« uzvratio je »Antologijom Hrvatskog planinara 1898 - 2008« te monografiju »Hrvatsko planinarstvo u 1000 slika«. Urednik »Hrvatskog planinara« zahvalio je na gostoprимstvu i predložio da se idući susret održi u sjedištu HPS-a u Zagrebu.

Alan Čaplar

VLADIMIR HABJAN

Sudionici sastanka u sjedištu Planinske zveze Slovenije u Ljubljani

KALENDAR AKCIJA

- 10. 6. Dan PD-a Naftaplin**
Medvednica: Sljeme, Risova jazbina
PD Naftaplin, Zagreb
- 11. 6. Šojka trek/trail**
Samoborsko gorje: pl. dom Šoćeva kuća
HPD Japetić, Samobor
- 11. 6. Proletni pohod na Žumberak**
Žumberak: Sošice – Sv. Gera – Sekulići
PŠK Trešnjevka-Monter, Zagreb
- 12. 6. Cvjetne staze Ravne gore (Ilijan zlatan)**
Ravna gora
PD Ravna gora, Varaždin
- 12. 6. Pohod po Goranskom planinarskom putu**
Kontrolne točke GPP-a
HPD Zagreb-Matica, Zagreb
- 12. 6. Lipanj u Lipiku**
Psunj: izvor Točak
HPD Lipa, Lipik
- 12. 6. 7. svetoivanjski planinarski pohod**
Sveti Ivan Zelina
PD Izvor Kalinje, Sveti Ivan Zelina
- 12. 6. Antunovski piknik, pohod Krndijom**
Krndija: Paulinovac
PD Krndija, Našice
- 19. 6. Četiri godišnja doba – Ljeto na Oštari/Metlači**
Gospic – Oštara
Kaluđerovac – Metlača
PD Željezničar, Gospic
- 19. 6. Dan Lipe – dan sesvetskih planinara**
Medvednica: pl. dom Lipa
HPD Lipa, Sesvete
- 19. 6. Tragom vitezova ivanovaca**
Ivančica
PK Ivanec, Ivanec
- 19. 6. Pohod na Veliku Slavicu**
Gorski kotar: Velika Slavica, kružna staza
PD Pljusak, Rijeka
- 21. 6. Noćni uspon na Orlovo grijezdo i Debelić**
Kozjak
HPD Ante Bedalov, Kaštel Kambelovac
- 24. – 26. 6. DANI HRVATSKIH PLANINARA**
Psunj: pl. dom Omanovac
HPS i PD Psunj, Pakrac
- 25. 6. Uspon na Veliku Duvjakušu**
Dinara, Ježević - Kozja jama - Velika Duvjakuša
PU Dinaridi, Split
- 26. 6. Ivanje na Ivančici**
Ivančica: pl. dom Pasarićeva kuća
HPD Ivančica, Ivanec
- 26. 6. – 2. 7. Mala škola planinarstva PD-a Kamenjak**
Tršće: pl. kuća Frbežari
PD Kamenjak, Rijeka
- 2. 7. 118. tradicionalni pohod na Visočicu, dan PD-a Željezničar i svečano otvorenje planinarskog objekta na Visočici**
Velebit: Visočica
PD Željezničar, Gospić
- 2. – 3. 7. Noćni uspon na Učku – Zora na Učki**
Učka
PD Kamenjak, Rijeka
- 2. 7. 26. obljetnica Mrkopaljskog planinarskog puta**
Jančarica, Samarske stijene
HPD Bijele stijene, Mrkopalj
- 3. 7. Ljetni pohod Vinica – Martinščak**
Vinica: pl. dom Mladen Polović
HPD Vinica, Duga Resa
- 10. 7. 3. dani goranskih planinara (Kanjonom rijeke Kupe)**
planinarske staze oko Brod Moravica, šuma Lazica,
Brod Moravice
PD Vršak, Brod Moravice
- 15. – 17. 7. Memorijalni skup Ivica Plazonić**
BiH: Blidinje jezero
HPD Malačka – Donja Kaštela, Kaštel Stari
- 17. 7. Pohod i hodočaše Majci Božjoj Sljemenskoj Kraljici Hrvata – godišnje proštenje**
Medvednica
PD Novi Zagreb, Zagreb
- 29. – 31. 7. Logorovanje na Mrkvištu**
Velebit: pl. kuća Mrkvište
PD Zavižan, Senj
- 29. 7. Kružnom stazom do Malačke – Noć punog mjeseca**
Kozjak: pl. dom Malačka
HPD Malačka – Donja Kaštela, Kaštel Stari
- 30. 7. – 5. 8. Put Oluje**
Kamešnica, Dinara, Knin
PU Dinaridi, Split
- 31. 7. 33. planinarsko-turistički pohod Kretanje – zdravlje**
Ivančica: pl. dom Pasarićeva kuća; Ivanečka špica – Prigorec – Žgano vino – Mrzljak – Črne mlake – vrh Ivančice
HPD Ivančica, Ivanec

HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ
PLANINARSKO DRUŠTVO PSUNJ PAKRAC

Dani hrvatskih planinara OMANOVAC - PSUNJ

24. - 26. lipnja 2016.

PETAK 24. 6.

od 12 h prihvati i smještaj planinara

15 h obilazak dionice nove planinarske obilaznice Planinarski put Psunj

navečer obilazak znamenitosti grada Pakraca, druženje kod planinarskog doma Omanovac

SUBOTA 25. 6.

od 8 h okupljanje kod planinarskog doma Omanovac

9:30 - 10:30 h polasci na ture:

Omanovac - Hajdučka kosa - Velika poljana - Srnolov - Begovača - Omanovac (6 h)

Omanovac - Cvijina staza - Begovača - dolina Rogoljice - Planinski rt - Omanovac (4 h)

Omanovac - staza Puzavac - dolina Rogoljice - Hajdučka kosa - Omanovac (2:30 - 3 h)

15 h ručak

17 h svečanost otvaranja Dana hrvatskih planinara i prigodni program

18 h sportska natjecanja

20:30 h planinarska noć uz živu glazbu

NEDJELJA 26. 6.

8:30 h - 9:30 h polasci na ture:

Omanovac - staza Puzavac - Velika poljana - Hajdučka kosa - Omanovac (4:30 h)

Omanovac - Žirovnik - Fokinom stazom preko Ploča - Omanovac (2:30 h)

14 h Završna svečanost, podjela priznanja i predstavljenje domaćina Dana hrvatskih planinara 2017.

U sklopu Dana hrvatskih planinara moći će se razgledati izložbe: »120 godina planinarstva u Slavoniji«, »Slavonske planinarske značke«, »U susret 60. obljetnici Slavonskog planinarskog puta«

Grad Pakrac

POKROVITELJI
Grad Pakrac
Turistička zajednica grada Pakraca
Sportska zajednica grada Pakraca
Slavonski planinarski savez

INFO I KONTAKT

www.pdpunj.hr

www.hps.hr

pakrac@pdpunj.hr

Svaka avantura započinje u glavi.

U mislima ste već na snijegu?

Nova kolekcija Mammuta nije samo za naše super sportaše, nego također i za vas.

www.mammut.ch

MAMMUT®

Absolute alpine.